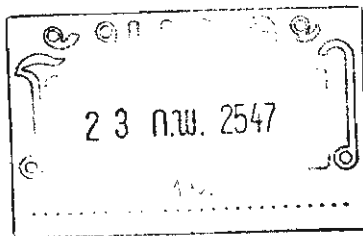

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม
ชุมชนบ้านนางย่อน ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา
(ระยะที่ 1)

โดย
นายสามารถ สมจิตต์ และคณะ

31 มกราคม 2547

สัญญาเลขที่ RGD 45 S0014

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม

ชุมชนบ้านนางย่อน ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

(ระยะที่ 1)

คณะทีมวิจัย

นายสมภารธ สมจิตต์

นายอุทัย คุ่มพร้อม

นายเกรียงไกร ชูทิพย์

นายทวัตร มีนวล

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

คำนำ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางย่อน ตำบลกระ อำเภอดุสิต จังหวัดพิจิตร ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาค (สกว.) เพื่อมุ่งหวังจะพัฒนาระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาของชุมชนเช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ ความเป็นชุมชนท้องถิ่น ปัญหาความยากจน จากการทำงานที่ผ่านมาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนนั้นจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนนางย่อนก็เป็นชุมชนหนึ่งที่นำเอาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาแก้ปัญหาของชุมชนที่ต้องการนำเสนอแนวคิดกระบวนการ การจัดการท่องเที่ยวแบบก่อให้เกิดในชุมชน ทีมวิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะทำให้เห็นรูปแบบการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย และใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการ ท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

ท้ายสุดทีมวิจัย ขอขอบคุณทุกๆ ส่วนที่ให้ความร่วมมือ ให้ข้อมูล อำนวยความสะดวก ให้กับทีม รวมถึงทีมพี่เลี้ยงที่คอยแนะนำให้กำลังใจและออกแรงผลักดันอย่างเต็มที่มาโดยตลอด เพื่อน้องที่เอื้อเฟื้อประสบการณ์ในการดูงาน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีกระบวนการพัฒนาตัวเองให้ทันกับสถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน

นายสมมาตร สมจิตต์

หัวหน้าโครงการ

วันที่ 31 มกราคม 2547

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
กว่าจะมาเป็นงานวิจัยชาวบ้าน	ก
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	3
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน	5
บทที่ 4 ผลการศึกษา	11
เปิดตำนานเมืองนางย่อน	11
ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว ของดีที่รอการค้นพบของนางย่อน	16
สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในอดีต	23
เยือนกรุงชิง ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคใต้	26
แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อน	34
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	37
บทส่งท้าย ระหว่างทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	37
ภาคผนวก	40
ชื่อ-ประวัติทีมวิจัย	40

บทที่ 1 บทนำ

โครงการแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมชุมชนบ้านนางย่อน ตำบลคุระ อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา ระยะที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญ

ชุมชนบ้านนางย่อน ตำบลคุระ อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ สภาพทำเลที่ตั้งของชุมชนบ้านนางย่อนค่อนข้างมีความโดดเด่น เนื่องจากด้านหน้าติดทะเล ด้านหลังติดภูเขา มีสายน้ำไหลจากภูเขาลงสู่ทะเลตลอดปี และมีน้ำตกอยู่ใกล้แหล่งชุมชน โดยแหล่งชุมชนจะอยู่บริเวณสองฟากฝั่งสายน้ำ(คลองนางย่อน) และด้วยสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุก ทำให้สภาพป่าไม้บ้านนางย่อนค่อนข้างมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีกล้วยไม้ขึ้นอยู่หลายชนิด และมีป่าชายเลนที่มีต้นไม้นานาพันธุ์ขึ้นเป็นบริเวณกว้างติดทะเลอันดามัน อุดมไปด้วยหอยหวานที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการค้นพบแหล่งลูกปัดหิน พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ แผ่นหินแกะสลัก รวมทั้งโบราณวัตถุต่างๆ ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัด

ด้วยศักยภาพความพร้อมในด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนจึงได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นภายในชุมชน โดยมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่มีมากขึ้น เช่น จัดทำศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว จัดทำแผ่นพับและเว็บไซต์เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยว แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมาชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน จึงทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น ทางชุมชนจึงเห็นควรให้มีการทบทวนและกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น พร้อมกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มีความเหมาะสมและยั่งยืนสืบไป

คำถามวิจัย

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านนางย่อน ตำบลคุระ อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพชุมชนและทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านนางย่อน
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างจิตสำนึกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวชุมชน
3. เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านนางย่อน

สถานที่ดำเนินการ

1. บ้านทุ่งนา บ้านแสงทอง บ้านกลาง บ้านทุ่งมะเดื่อ ตำบลกระ อำเภอบัวบุรี จังหวัดพิจิตร
2. บ้านทุ่งรัก(บ้านบางแดด) ตำบลแม่ปางขาว อำเภอบัวบุรี จังหวัดพิจิตร

วิธีการดำเนินงาน

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนในด้านต่างๆ โดยการพูดคุย/สัมภาษณ์ และค้นหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาสำรวจรายละเอียดแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน โดยการสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง และจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
3. จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาในชุมชนโดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และเสริมสร้างองค์ความรู้ประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. ศึกษาดูงานประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
5. จัดเวทีประชุมวิเคราะห์แลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากการดูงานและปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนบ้านนางย่อน
6. จัดเวทีประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดรายละเอียดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านนางย่อนเพื่อวางแผนในระยะที่ 2

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนบ้านนางย่อนที่สำคัญด้านต่างๆ ได้แก่
 - ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคลองนางย่อนและวัดนางย่อน
 - ลักษณะสถานที่ โบราณวัตถุ แหล่งลูกปัดหิน และชุมชนเมือง
 - พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านนางย่อน
 - วิถีชีวิตและสภาพชุมชน
2. ได้ข้อมูลแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนางย่อน
 - ได้ข้อมูลเนื้อหา เรื่องราวแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางประวัติศาสตร์
 - ได้แผนที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชน
3. ทราบสถานการณ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
4. ทราบประสบการณ์ คักยภาพและความเข้าใจของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงที่ผ่านมา
5. ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากพื้นที่ศึกษาดูงาน
6. ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะนำไปทดลองปฏิบัติในช่วงต่อไป

บทที่ 2. กว่าจะเป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ชุมชนนางย่อน ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ ทะเล พื้นที่ที่เป็นจุดผ่านของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวหมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลัน เพราะมีท่าเรือและที่ทำการอุทยานแห่งชาติอยู่ในอำเภอคุระบุรี การจัดการท่องเที่ยวมักจะมีจัดในรูปแบบของบริษัท โดยมีผู้ประกอบการดำเนินการติดต่อลูกค้าเอง ตลอดจนสร้างที่พัก บังกะโล ขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางย่อน อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ทีมวิจัยได้มองเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งยังไม่มีใครเข้ามาดำเนินการ และอยากให้พื้นที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเองด้วย ได้หันมาสนใจวางแผนรักษาทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่และใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด รวมถึงการมีรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลกะปง อำเภอกะปง จังหวัดพังงา ถือได้ว่าเป็นโครงการที่สามารถเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยให้กับโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมชุมชนนางย่อนได้ เพราะมีลักษณะพื้นที่คล้ายคลึงกัน และมีกระบวนการทำงานที่เหมือนกัน

อีกทั้งจังหวัดพังงาเป็นจังหวัดมีนโยบายในการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชั้นนำในเอเชีย จึงจำเป็นต้องศึกษา วิเคราะห์ สำรวจ สถานที่ ทรัพยากรที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ประวัติความเป็นมาของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนอยู่ในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จะต้องนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

ช่วงเวลามากกว่าสามเดือนที่ทีมวิจัย “โครงการแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางย่อน ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา” ต้องมานั่งพัฒนาโครงการร่วมกับผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา เริ่มตั้งแต่การหาประเด็นที่ทีมสนใจและคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน การตั้งโจทย์ ตลอดจนขั้นตอน กระบวนการ วิธีการต่างๆ ของการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ จนกระทั่งส่งโครงการให้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาคพิจารณา แต่กระนั้นทีมวิจัยแต่ละคนก็ยังไม่มีความมั่นใจว่าจะทำได้ เพราะความรู้สึของแต่ละคนในทีมที่มีอาชีพหลักเป็นชาวนานั้น ตั้งคำถามเป็นปมอยู่ในใจตลอดเวลาว่า “ชาวบ้านอย่างพวกเราจะทำงานวิจัยได้อย่างไร”

ต่อมาเมื่อโครงการผ่านการพิจารณาและได้รับการอนุมัติแล้ว ทีมวิจัยได้ไปร่วมกิจกรรมเวทีต่างๆ ที่มีการจัดขึ้น ทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสัมมนา การอบรมเทคนิคการทำวิจัยต่างๆ ทำให้ได้เรียนรู้มากขึ้น เป็นการสร้างกำลังใจและความมั่นใจให้กับทีมงานเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้ประสานงานภาคได้เน้นกับพวกเราตลอดถึงประเด็นที่ว่าทาง สกว.สำนักงานภาค มิได้คิดว่าจะต้อง

ให้งานวิจัยออกมาดีเลิศสมบูรณ์ แต่ต้องการให้งานวิจัยเป็นเครื่องมือให้คนทำงานได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นมาจากกระบวนการ ขั้นตอนที่ดำเนินการพร้อมๆ กับชุมชน

ยิ่งเมื่อได้ลงมือปฏิบัติจริงๆ นักวิจัยชาวบ้านอย่างพวกเราจึงพบว่าการทำงานกับชุมชนนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ อย่างที่คิดกัน โดยเฉพาะแรกๆ ที่ต้องอธิบายทำความเข้าใจกับชุมชนว่าพวกเรากำลังทำอะไรอยู่ ซึ่งในข้อเท็จจริงคำว่า “งานวิจัย” สำหรับชาวบ้านเป็นเรื่องที่อยู่ไกลเกินไป เป็นเรื่องของนักวิชาการ นักวิจัย ส่วนใหญ่แทบจะไม่เคยรับรู้กันมาก่อน มีเรื่องที่ทำให้ทีมวิจัยกลืนไม่เข้าคายไม่ออกก็คือว่า เมื่อเราไปอธิบายให้บางคนฟังถึงโครงการที่พวกเราจะทำการศึกษ อธิบายถึงกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ทั้งหมดที่ทีมงานจะทำเมื่ออธิบายจบ คำถามที่ผู้ฟังถามย้อนกลับมาคือ “จะทำบังกะโลกกันหรือ ทำเมื่อไรก็บอกด้วยจะขอทำด้วยสักหลัง” นี่เป็นเพียงตัวอย่างเล็กน้อยที่ทีมวิจัยประสบมากับตัวเอง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความตั้งใจของทีมลดถอยลงแต่อย่างใด

ผ่านขั้นตอนต่างๆ มาได้ด้วยความสำเร็จ(ตามที่คิดไว้)นัก สิ่งที่ทีมวิจัยได้รับจากงานนี้มากกว่าข้อมูลหรือผลที่คาดว่าจะได้รับตามโครงการแล้วก็คือ ประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชน ปัญหาอุปสรรคที่พบเจอระหว่างทางการทำงาน ซึ่งจะเป็นประเด็นในการที่ทีมวิจัยจะนำไปเตรียมตัวให้พร้อมรับกับปัญหามากขึ้นกว่าเดิมในการทำงานต่อไปในอนาคต

และประการสุดท้ายที่สำคัญที่สุดและเหนือยมากที่สุดในกระบวนการวิจัยนี้(สำหรับทีมวิจัย) ก็คือ เรื่องของการเขียนรายงาน ซึ่งเราแต่ละคนไม่มีประสบการณ์ และก็ไม่รู้ด้วยว่าควรจะเขียนอย่างไร ไม่ใช่เรื่องของการไม่มีข้อมูล แต่ไม่รู้ว่าจะเอาข้อมูลจำนวนมากที่ได้มานั้น มาเรียงร้อยกันอย่างไรจึงจะออกมาเป็นงานวิจัย ที่นอกจากจะต้องส่งให้ทาง สกว.สำนักงานภาคพิจารณาแล้ว ตามความตั้งใจส่วนตัวของทีมวิจัยคือ ต้องการที่จะนำข้อมูลที่เรานำนั้นมาเผยแพร่ให้ชาวบ้านธรรมดาในชุมชนอ่านแล้วเข้าใจ เรื่อง ถึงสิ่งที่พวกเราต้องการจะสื่อให้เห็น เพราะข้อมูลแทบจะทุกส่วนในรายงานนี้ เป็นข้อมูลของชุมชนเองโดยตรงที่เราใช้วิธีการกระบวนการการวิจัยไประดมออกมา

บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน

กิจกรรมที่1 ศึกษาเรียนรู้สภาพชุมชนและทรัพยากรที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อน

กิจกรรมที่ 1.1ศึกษาเรียนรู้สภาพชุมชนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ

สถานที่ ชุมชนบ้านนางย่อน

อุปกรณ์ เทปอัดเสียง คลิปเทป ปากกา ดินสอ กระดาษ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์/พูดคุย

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนด้านต่าง ๆ

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
1.กำหนดประเด็นและตัวบุคคลที่จะสัมภาษณ์/พูดคุย	- ช่วยกันระดมความคิดเห็นประเด็นคำถามที่จะสอบถามจากผู้รู้ - กำหนดตัวบุคคลที่จะสัมภาษณ์
2.กำหนดวันเวลาที่จะสัมภาษณ์/พูดคุย	- ประสานกับตัวบุคคลที่รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน
3.สัมภาษณ์/พูดคุย	- คุยให้ตรงประเด็นที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้วิธีช่วยกันถามคำถามหลักๆ ที่เตรียมไว้และคำถามที่สอดคล้องกับเรื่องราวที่ต้องการรับรู้ - ใช้บรรยากาศที่เป็นกันเอง - อัดเทป
4.สรุปเนื้อหา	- ถอดเทปการสัมภาษณ์ - ทีมวิจัยช่วยกันสรุปตามประเด็นที่เตรียมวางแผนไว้

ผลที่ได้รับ

- ความเป็นมาของวัดนางย่อน และชุมชนบ้านนางย่อนในอดีตรวมทั้งการตั้งถิ่นฐาน
- ได้ทราบประวัติเรื่องการทำเหมืองแร่ภายในบริเวณชุมชน และเป็นประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งที่สำคัญของชุมชนบ้านนางย่อนทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน
- พัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านนางย่อน ตั้งแต่ยุคเริ่มต้น พัฒนาการของชุมชนจนมาถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งเรื่องราวด้านวัฒนธรรมที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน
- การทำมาหากินและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านนางย่อนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

กิจกรรม1.2 ค้นหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน

สถานที่ ห้องสมุดประชาชนอำเภอ คุระบุรี อำเภอตะกั่วป่า

อุปกรณ์ สมุด ดินสอ ปากกา กระดาษ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนด้านต่าง ๆ

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
1. ค้นหาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ห้องสมุด อ.ตะกั่วป่า ห้องสมุด อ.คุระบุรี และหนังสือที่ผู้เก่า ๆ เก็บไว้	- ค้นหา - จัดบันทึก - ถ่ายเอกสาร
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา	- พุดคุยในทีมวิจัยว่าจะใช้เนื้อหาส่วนไหนอย่างไร เพื่อจะได้นำมาเขียนในรายงาน
3. สรุป	- ได้เนื้อหาเฉพาะจุดที่จะใช้ในรายงาน

ผลที่ได้รับ

- ได้ข้อมูลความเป็นมาของชุมชนบ้านนางย่อน
- ประวัติศาสตร์ความเชื่อมโยงกับเมืองตะโกลา
- ที่มาของลูกปัดโบราณ

กิจกรรมที่ 1.3 ศึกษาสำรวจรายละเอียดแหล่งทรัพยากรที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว

อุปกรณ์ กล้องถ่ายรูป ฟลิ้ม ปากกา ดินสอ สมุด

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นายสมมาตร สมจิตต์

นายอุทัย คุ่มพร้อม

นายเกรียงไกร ชูทิพย์

นายทวัตร มั่นวล

วัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจรายละเอียดทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนางย่อน

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
1. กำหนดจุดที่จะสำรวจและวันที่จะสำรวจและเตรียมความพร้อม	- ช่วยกันระดมความคิดเห็นถึงจุดที่จะไปสำรวจ วิธีการไป ใช้อะไรใช้เส้นทางไหนจึงจะสะดวกรวดเร็ว - เตรียมวางแผนการเดินทาง เตรียมพาหนะ
2. ออกสำรวจ	- แต่งกายให้พร้อมสำหรับการสำรวจ - อุปกรณ์ มีดเดินป่า มีดพรวน อุปกรณ์กล้องบันทึกภาพ ฯ - อาหารกินระหว่างทาง
3. เก็บรายละเอียดเส้นทางและข้อมูลแหล่งทรัพยากร	- เขียนแผนที่ร่างเส้นทางที่ได้สำรวจ พร้อมระบุรายละเอียดของแหล่งที่น่าสนใจต่างๆ เช่น น้ำตก วังน้ำ จุดเด่นและระยะทาง ความยากง่ายในการไป - ถ่ายภาพเส้นทาง, ทั้งภาพนิ่งและวิดีโอ

ผลที่ได้รับ

- ได้ข้อมูล และภาพถ่ายของแหล่งทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่ยังไม่ได้ถูกเปิดเผย
- ได้แผนที่ร่างเส้นทางแหล่งทรัพยากรในท่องเที่ยวของชุมชน
- ได้แหล่งทรัพยากรที่จะถ่ายทำ CD เพื่อใช้ในการเผยแพร่โครงการต่อไป

กิจกรรม 1.4 ถ่ายวีดิทัศน์ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

สถานที่ ชุมชนคลองนางย่อน

อุปกรณ์ กล้องวีดิทัศน์ และม้วนวีดิทัศน์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ต่อชุมชนและบุคคลภายนอก

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
1.เตรียมความพร้อมต่าง ๆ	- พยานะ รก. เรือ - อุปกรณ์ที่จะใช้
2.เดินทางไปยังพื้นที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ	- นั่งรถ - นั่งเรือ - เดินเท้า
3.บันทึกภาพตามจุดที่มีความสำคัญ	- ถ่ายวีดิทัศน์
4.อัดจากวีดิทัศน์ลงในแผ่น CD	- จำผู้เชี่ยวชาญ

ผลที่ได้รับ

- ได้ภาพถ่ายของแหล่งทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในบริเวณชุมชน และเมื่อนำมาเผยแพร่ทำให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวมากขึ้นว่าบ้านตัวเองยังมีของดีอยู่
- มีสื่อที่เคลื่อนไหวได้ในการนำเสนอชุมชนและบุคลากรภายนอกให้รู้จักบ้านนางย่อนมากขึ้น

กิจกรรมที่ 1.5 จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์/ความคิดเห็น

สถานที่ ศูนย์ประสานการวิจัยฯ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมผู้อาวุโสในชุมชน , ทีมวิจัย, ทีมที่เลี้ยง

วัตถุประสงค์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มานำเสนอ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
-ทีมวิจัยบอกจุดประสงค์ของกิจกรรม	-หัวหน้าโครงการนำเสนอ
-ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนซึ่งได้สรุปเนื้อหาจากการสัมภาษณ์	-ทีมวิจัยนำเสนอ ผลหรือข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน
-แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	-ให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น อภิปรายเสริมหรือช่วยปรับเรื่องราวให้ถูกต้อง กระชับขึ้น เป็นการตรวจสอบข้อมูลไปด้วยในตัวโดยผู้รู้หลายๆ คนช่วยกัน

-ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสรุปเนื้อหา	-บันทึกโดยทีมวิจัย
---------------------------------------	--------------------

ผลที่ได้รับจากกิจกรรม

- ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างผู้อาวุโสของชุมชน
- เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พูดคุยมาสังเคราะห์อีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด
- ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์ที่จะสามารถใช้ในการเผยแพร่ในเรื่องของประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านนางย่อนต่อไปได้ จากแหล่งที่มาที่เชื่อถือได้

กิจกรรมที่ 2 ศึกษากระบวนการสร้างจิตสำนึกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร

กิจกรรมที่ 2.1 จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสริมสร้างองค์ความรู้ประสบการณ์ท้องถิ่นเชิงนิเวศ

สถานที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

อุปกรณ์ เอกสารประกอบ สมุด ปากกา ปากกาเมจิก กระดาษขรุขระ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มสนใจ

วัตถุประสงค์ นำเสนอผลการศึกษาชุมชนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ท้องถิ่นเชิงนิเวศ

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
-ทีมวิจัยบอกจุดประสงค์ของกิจกรรม	- ทีมวิจัยนำเสนอผลการศึกษาในชุมชน
-ศึกษาเอกสารประกอบผลการศึกษาชุมชน	- แจกเอกสารข้อมูลประกอบที่จัดทำไว้และร่วมกันวิเคราะห์ผลประโยชน์และผลกระทบที่มีต่อชุมชน
-แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ท้องถิ่นเชิงนิเวศ	- ให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบการณ์ด้านท่องเที่ยวที่เจอมา
-วิทยากรช่วยสรุปเนื้อหา	- ให้ผู้เข้าร่วมเติมเต็มวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - สรุป/จดบันทึก

ผลที่ได้รับ

- ผู้เข้าร่วมได้รู้จักโครงการวิจัยมากขึ้น
- ผู้เข้าร่วมได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ได้ข้อมูลเรื่องสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของนางย่อน จากหลายๆ ส่วนของชุมชน

กิจกรรมที่ 2.2 ศึกษาฐานพื้นที่กรูงชิง/ศิริวงศ์ จ. นครศรีธรรมราช บ้านถ้ำผิง จ. สุราษฎร์ธานี

สถานที่ ชุมชนกรูงชิง ชุมชนศิริวงศ์ ชุมชนถ้ำผิง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย, ชุมชนวังลุง, ชุมชนกรูงชิง, ชุมชนถ้ำผิง, พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ถิ่นจังหวัดพังงา

วัตถุประสงค์ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากชุมชนที่มีการพัฒนาแล้วไปยังชุมชนที่กำลังเริ่มต้น

ขั้นตอน / กระบวนการ	เทคนิค / วิธีการ
- เตรียมทีมวิจัย/เลือกสถานที่	- ระดมสมองกำหนดแนวทางในการเก็บข้อมูล
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ท่องเที่ยวจากพื้นที่	- ท่องเที่ยวโดยการจัดการ องค์กรชุมชนหรือผู้ประกอบการสังเกต, สัมภาษณ์, สอบถาม
- วิเคราะห์ผลจากการศึกษาดูงาน	- ทุกคนช่วยกันตั้งคำถาม, เปรียบเทียบกับพื้นที่ตนเอง แล้วสรุป/จดบันทึก

ผลที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน

- ได้เรียนรู้ประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากชุมชนที่มีการพัฒนาและชุมชนที่กำลังเริ่มต้น พร้อมทั้งได้ทราบแนวทางของชุมชนที่จะดำเนินการแล้วซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับโครงการนางยอนได้

กิจกรรมที่ 3 กำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

กิจกรรมที่ 3.1 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวจากการศึกษาดูงาน

สถานที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

อุปกรณ์ เอกสารประกอบ สมุด ปากกา ปากกาเมจิก กระดาษขรุขระ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มสนใจ

วัตถุประสงค์ วิเคราะห์การศึกษาดูงานและปรับใช้

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
- นำเสนอผลจากการศึกษาดูงาน	- แจกเอกสารที่ได้ทำการสรุป/วิเคราะห์ให้ทุกคนทราบ
- ร่วมกันหาแนวทางที่จะนำมาใช้กับโครงการนางยอน	- ระดมสมอง - สรุปแนวทางที่ได้จากการศึกษาดูงาน

ผลที่ได้รับ

- ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากพื้นที่ศึกษาดูงาน

กิจกรรมที่ 3.2 จัดเวทีหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในการปฏิบัติต่อไป

สถานที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

อุปกรณ์ เอกสารประกอบ สมุด ปากกา ปากกาเมจิก กระดาษขรุขระ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มสนใจ

วัตถุประสงค์ กำหนดแนวทางการดำเนินงานช่วงต่อไป

ขั้นตอน/กระบวนการ	เทคนิค/วิธีการ
นำเสนอโครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมด	- แจกสรุปรายงาน
หาแนวทางที่จะดำเนินการต่อไปโดยเอาแนวทางจาก การศึกษาดูงานมาผสมด้วย	- ระดมสมองโดยให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น และช่วยกันสรุป

ผลที่ได้รับ

- ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะนำไปทดลองปฏิบัติในช่วงต่อไป

ทีมวิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ตั้งไว้เพื่อให้การทำงานสะดวกและต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์โครงการ โดยแบ่งการทำงานเป็นช่วงๆ ช่วงแรกสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ให้ชุมชนได้รับรู้ว่าตอนนี้กำลังทำอะไรอยู่ เพื่อความสะดวกในการดำเนินงานต่อสาเหตุที่คิดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้นมาเพื่อต้องการหาทางออกเพิ่มขึ้นในการสร้างรายได้ให้เกิดกับชุมชนและต้องการให้มีการจัดการท่องเที่ยวบนบกบ้าง เพราะมีสถานที่แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น น้ำตกโบราณ บะเพราท้องถิ่น ที่น่าสนใจรวมทั้งคนในชุมชนต้องการให้มีแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

กระบวนการการดำเนินงานถูกกำหนดขึ้นในช่วงที่ 2 ตามกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ พูดคุย แลกเปลี่ยน ค้นหาจากเอกสาร สอบถามจากผู้รู้ สำรวจพื้นที่ แบ่งหน้าที่กันตามความสามารถแล้วมาร่วมกันตรวจสอบ ถอดบทเรียนกิจกรรมที่ดำเนินการไปทั้งหมด

ช่วงที่ 3 ร่วมกันทบทวนกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมด ซึ่งมีปัญหาที่สำคัญต่อกระบวนการวิจัยในส่วนของ การจัดเวที เพราะกระบวนการในการดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมยังไม่เข้มข้น ผู้นำไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ข้อมูลที่ได้ก็แคบเกินไป ทีมวิจัยมีปัญหारेื่องเวลา แต่ก็ช่วยกันระดมแก้ปัญหาเบื้องต้นโดยดึงเอาผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วม ก็สามารถแก้ปัญหาไปได้อีกระดับหนึ่ง ส่วนวิธีการเข้าถึงข้อมูลโดยกำหนดหัวข้อประเด็นให้ชัดเจน กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ผู้รู้แหล่งข้อมูลที่อยู่กับที่และเคลื่อนที่ กำหนดเครื่องมือที่เหมาะสมต่อสถานการณ์และเติมเต็มข้อมูลและวิธีการอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย

เปิดตำนานเมืองนางย่อน

“เมืองคุระ” บันทึกประวัติศาสตร์จากสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์

บ้านนางย่อน¹ เป็นชื่อเรียกชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณสองฝั่งของคลองนางย่อนซึ่งเดิมเป็นลำคลองขนาดใหญ่ไหลลงมาจากเทือกเขามลลาวและเทือกเขาแม่ยาย ปัจจุบันชุมชนนี้ใหญ่ขึ้นจนถูกยกฐานะให้เป็น อำเภอคุระบุรี แต่ประชาชนทั่วไปในแถบจังหวัดใกล้เคียงยังเรียกกันติดปากว่านางย่อน ความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้เท่าที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้สืบค้นนั้น ในเบื้องต้นพบว่า

เมืองคุระ ได้ปรากฏชื่ออยู่ในประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยในฐานะเป็นเมืองลูกของเมืองตะกั่วป่ามีรายละเอียดว่า “เมืองตะกั่วป่ามีฐานะเป็นหัวเมืองขึ้นอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีฐานะเป็นแคว้นหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งในสมัยสุโขทัยเมืองตะกั่วป่าเป็นเมืองใหญ่ด้วยเหตุที่มีแร่ดีบุกเป็นสินค้าสำคัญ จึงได้แยกออกไปตั้งเป็นเมืองเล็กๆ ขึ้นกับเมืองตะกั่วป่าอีกหลายเมืองคือ เมืองตะกั่วทุ่ง ซึ่งไปตั้งเมืองอยู่ที่ชายทะเลลงไปทางใต้ มีพื้นที่เป็นทุ่งราบ(คือแถบบ้านบางคลี อ.ท้ายเหมือง จ.พังงาปัจจุบัน) อันเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยแร่ดีบุกเช่นเดียวกัน จึงเรียกว่าเมืองตะกั่วทุ่งเพื่อให้อยู่กับเมืองตะกั่วป่า เมืองกรากหรือเมืองกระซึ่งย้ายไปจากปากน้ำตะกั่วป่า(เมืองนี้โบราณเขียน กราก หรือ กัระ จึงกลายเป็นเกาะรา หรือเกาะระอยู่ในปัจจุบัน) เมืองคุระซึ่งอาจจะแยกออกจากเมืองกระบนเกาะระมาตั้งอยู่บนฝั่ง(ต.คุระ ก.คุระบุรี อ.ตะกั่วป่า) ซึ่งก็มีความหมายเช่นเดียวกันว่าเมืองปากน้ำ(คุระก็เพี้ยนมาจากกระ)”²

แต่เนื่องจากช่วงระยะเวลาที่ปรากฏในหลักฐานเบื้องต้นนี้เป็นประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมานานกว่า 700 ปี ประกอบกับการที่ไม่สามารถสืบค้นหลักฐานที่ต่อเนื่องมาเพิ่มเติมได้ ทำให้ไม่สามารถสรุปได้ว่า เมืองคุระที่กล่าวถึงในสมัยสุโขทัยกับเมืองคุระบุรีในปัจจุบันหรือชุมชนบ้านนางย่อนมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันหรือไม่ ? อย่างไร ? ซึ่งเป็นเรื่องที่นักประวัติศาสตร์จะต้องทำหน้าที่พิสูจน์ข้อเท็จจริงกันต่อไป เพราะเกินความสามารถของนักวิจัยชาวบ้านอย่างทีมวิจัยจะทำได้

อย่างไรก็ตามเมืองคุระ ก็ปรากฏชื่อขึ้นอีกครั้งหนึ่งในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากจดหมายเหตุสงครามเก้าทัพ ที่พม่ายกทัพมาตีหัวเมืองภาคใต้ใน พ.ศ.2328 และอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้ายที่พม่ารบกับไทยใน พ.ศ.2352 โดยทัพพม่าส่วนใหญ่ที่แยกเข้าตีหัวเมืองทางฝั่งทะเลตะวันตก จัดกำลังพลเป็นกองทัพเรือ และเมืองคุระซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในสมัยนั้น ที่ถูกกำลังพลส่วนหนึ่งเดินทัพแยกเข้าคลอง

¹ ชุมชนบ้านนางย่อนในความหมายของโครงการวิจัยนี้เป็นชื่อเรียกรวมๆ ของหมู่บ้านต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนสองฝั่งคลองนางย่อน ซึ่งประกอบด้วย หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8 ของตำบลคุระ และหมู่ที่ 6 ของตำบลแม่นางขาว อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

² สุณัย ราชกันธารักษ์, ภูเก็ต, พ.ศ.2518, “เมืองดักโกละ” หน้า 39-74

นางย่อน แล้วได้บุกตะลุยตีบรรดาหัวเมืองเล็กๆ เผาผลาญบ้านเรือน กวาดต้อนผู้คนบริพัตรสมบัติ
ระเร่ไปตั้งแต่เมืองคุระ เมืองคุรอด ไปจนตลอดถึงเมืองตะโกลา หรือตะกั่วป่า ฯลฯ

จึงทำให้เมืองคุระต้องถูกทำลายจากทัพพม่าถึงสองครั้ง เมืองคุระบุรีในสมัยนั้นสันนิษฐานว่าตั้ง
อยู่บริเวณระหว่าง คลองบางโร กับคลองปลาขึ้นในช่วงที่ชาวบ้านเรียกว่า ปราบนก ปัจจุบันเป็นส่วนผล
ไม้ของชาวบ้านหมดแล้ว ในบริเวณที่กล่าวนี้ได้พบในบริเวณเหมืองทอง และตามชายโคกซึ่งติดกับชาย
คลองนางย่อน³ มีร่องรอยของการก่อสร้างเป็นลักษณะของผนังกั้นดินพรางรวมทั้งร่องรอยของบ่อน้ำ
บริเวณขนาดใหญ่ที่ก่อด้วยหินทั้งหมด ปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่สวนของชาวบ้านหมดแล้ว

ตำนานท้องถิ่น

ขณะเดียวกันในส่วนของตำนานหรือเรื่องเล่าในเชิงประวัติศาสตร์การก่อสร้างสร้างเมืองของชุม
ชนนางย่อนเอง ก็มีเรื่องเล่าสืบต่อมาจากบรรพบุรุษเช่นกัน โดยที่มิจัยได้ไปสัมภาษณ์คุณลุงประยงค์ รุ่ง
เรือง ผู้อาวุโสของชุมชนนางย่อน ลุงประยงค์เล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจว่า

เมื่อประมาณ พ.ศ.2328 “หลวงชัย” บรรพบุรุษของลุง ได้พาข้าทาสบริวารและช้างจำนวนหนึ่ง
เดินทางมาจาก บ้านพรุไทย (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี) มาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมคลองนาง
ย่อนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการก่อสร้างเมือง ใกล้่น้ำสะดวกกับการเดินทางซึ่งก็คือ
บริเวณที่ตั้งวัดนางย่อนปัจจุบัน และตั้งบ้านชื่อตามชื่อคลองว่า “บ้านนางย่อน” โดยหลวงชัยเป็นนายบ้าน
คนแรก ขณะนั้นบริเวณที่ตั้งชุมชนยังมีสภาพเป็นป่าดงดิบสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมาย เมื่อตั้ง
บ้านเรือนแล้ว ก็ได้จับช้างป่ามาทำการฝึกหัดไว้สำหรับใช้ชักลากไม้ บรรทุกสัมภาระสิ่งของและใช้เป็น
พาหนะสำหรับการเดินทาง โดยที่หลวงชัยเองเป็นผู้ฝึกหัดช้างเรียกว่า “ครูหมอช้าง” บริเวณที่ใช้เป็นสถานที่
ฝึกหัดช้างเรียกว่า “วังเสือ” ปัจจุบันตั้งอยู่ริมคลองนางย่อน สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนในระยะแรกๆ
มีการทำไร่ทำนา ลำสัตว์ หาชองป่า เพื่อการยังชีพเป็นหลักในชุมชนยังมีการแบ่งปัน เชื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน
เมื่อได้ลงหลักปักฐานเป็นชุมชนมั่นคงแล้วก็ได้มีการสร้างวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2345 ชื่อ “วัดนางย่อน”⁴ มีเจ้า
อาวาลรูปแรกชื่อพระรอด และต่อมาวัดนางย่อนได้กลายเป็นสถานที่เล่าเรียนเขียนอ่านของคนในชุมชน
โดยมีพระเป็นผู้สอนเหมือนกับชุมชนอื่นๆ ของไทยในอดีต

ช่วงนี้ถือเป็นยุคแรกๆของชุมชนบ้านนางย่อน และจากการตรวจสอบข้อเท็จจริงสิ่งที่ลุงประยงค์เล่า
ที่มิจัยได้เชิญผู้อาวุโสของชุมชนหลายๆ คน มาเสวนาถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนนางย่อนตามที่ทีม
งานได้ไปสัมภาษณ์หาข้อมูลมา แต่ละคนก็ยืนยันว่าตำนานดังกล่าวเป็นเรื่องจริงและยังชี้ให้เห็นถึงหลัก
ฐานบางอย่างเพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุน ก็คือที่ชุมชนนางย่อนจะมีงานประจำปีงานหนึ่งเรียกว่า งานไหว้ครู

³ “ตำนานเล่าเรื่องเมืองคุระบุรี”

⁴ ต้นตระกูลของนามสกุล “รุ่งเรือง” ปัจจุบันในชุมชนนางย่อนมีคนนามสกุลนี้อยู่เป็นจำนวนไม่น้อย

⁵ ประวัติวัดที่วราขามจักร - เล่ม 3 กองพุทธศาสนาสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นทุกปีเพื่อรำลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษที่คอยปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่ร่มเย็น ไม่
ทุกข์ร้อน ในบทสวดของงานไหว้ครูดังกล่าวจะกล่าวถึงหลวงชัยด้วย พร้อมกันนั้นยังมีเครื่องมือประกอบ
งานคือ ทับ หรือกลองหน้าเดียวที่คุณลุงประยงค์บอกว่า เป็นหลักฐานที่ยังพิสูจน์ได้คือในคำกล่าวไหว้ครูที่
เอ่ยถึง หลวงชัย เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่ เจ้าทาง ต่างๆ ซึ่งครูหมอนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ลือไท” ซึ่งเป็นผู้ที่เรียก
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มารักษาผู้ป่วย

ทีมงานวิจัยพยายามจะขอให้ผู้อาวุโสทั้งบทสวดที่กล่าวถึงหลวงชัยให้ฟังแต่ได้รับการบอกเล่าว่า
บทสวดดังกล่าวไม่สามารถที่จะนำมาสวดทั่วไปได้ จะสวดได้ก็เฉพาะในงานไหว้ครูประจำปีเท่านั้น

นางย่อนยุคเศรษฐกิจเฟื่องฟู

ในระยะต่อมาเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชนนางย่อนแต่ยังไม่มากนัก กล่าวคือ นอก
จากมีการทำไม้ หาของป่าขาย การทำแร่ดีบุกแบบวิธีการพื้นบ้านที่เรียกว่า “เหมืองแล่น” ซึ่งเป็นวิธีการ
ทำแร่ในแหล่งแร่เปลือกดิน โดยชักน้ำมาล้างแร่ที่ถูกพังลงมาพร้อมกับดินลงสู่คูชักน้ำหรือ เหมืองนั่นเอง
ล้างเสร็จแล้วก็กู้เอาแร่ขึ้นจากเหมือง มูลดินทรายก็ไหลตามน้ำไปสู่ลำธารธรรมชาติ หรือการร่อนหาแร่
ในลำคลองของชาวบ้านแล้ว ยังเริ่มมีคนนอกพื้นที่เข้าไปสำรวจพบแหล่งแร่ดีบุก และนำวิธีการทำเหมือง
แบบใหม่เข้าไปใช้

คนนอกที่เข้าไปทำเหมืองด้วยวิธีการใหม่นี้คือ พระอร่าม นายเหมืองจากภูเก็ตได้เข้าไปเปิดทำ
แร่ที่เหมืองโชนซึ่งเป็นเหมืองขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเมื่อ พ.ศ.2472 ถือได้ว่าเป็นการเริ่มหน้าใหม่
ของประวัติศาสตร์การทำเหมืองแร่ดีบุกของชุมชนพื้นที่แถบนี้ นอกจากเหมืองโชนแล้วยังมีเหมืองบาง
หลง เหมืองโพรงกำ เหมืองคลองทราย และเหมืองน้ำเต้า เป็นต้น เหมืองแร่ขนาดใหญ่เหล่านี้เองเป็น
ส่วนสำคัญที่ทำให้การติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนนางย่อนกับภายนอกคือ เมืองตะกั่วป่า เมืองภูเก็ต มี
ความคึกคักมากขึ้น คนรุ่นเก่าเล่ากันว่าเมื่อก่อนที่บ้านนางย่อนเจริญมาก มีโรงงานถลุงแร่ดีบุก และ
เป็นศูนย์กลางการค้าขายแร่และของป่า สัตว์ป่านานาชนิด โดยมีพ่อค้าจากเมืองภูเก็ตกลางและเมือง
ตะกั่วป่าเดินทางมารับซื้อ บางรายก็เข้าไปซื้อหาถึงที่ร่อนแร่ก็มี การคมนาคมก็ใช้เรือใบ เรือแจวเป็น
พาหนะ เพราะเมื่อก่อนนี้เรือขนาดใหญ่สามารถเข้าตามคลองนางย่อนมาได้ถึงวัดนางย่อนปัจจุบัน ส่วน
ทางบกก็เดินเท้ามีลูกหาบแบะหามสินค้าที่ซื้อหา บ้างก็ใช้ช้างเป็นพาหนะ⁶ สภาพทางเศรษฐกิจของชุม
ชนกลายเป็นระบบการค้าขายแลกเปลี่ยนมากขึ้น มีคนภายนอกโดยเฉพาะคนจีนเข้ามาในพื้นที่ทั้ง มา
เพื่อทำการค้า รับซื้อแร่ และรับจ้างเป็นกสิในเหมือง ในโรงงานถลุงแร่บ้าง

ในส่วนของการปกครอง เหตุการณ์สำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงนี้คือ ได้มีการยก
ระดับพื้นที่บริเวณนี้ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเกาะคอเขาเมื่อ พ.ศ.2481 มีขุนวัฒนกิจพิศาลเป็นหัวหน้ากิ่งคน

⁶ “ตำนานเล่าเรื่องเมืองกระบี่” น.42

แรก ที่ทำการกิ่งอำเภอตั้งอยู่ ณ ตำบลเกาะคอเขา (ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอตะกั่วป่า) ขณะเดียวกันในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้มีการสำรวจเพื่อทำถนนสายตะกั่วป่า-ระนองขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.2492 และได้เริ่มดำเนินการบุกเบิกก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2497 ซึ่งในช่วงแรกแม้ว่าสภาพถนนยังไม่ดีนักแต่การคมนาคมติดต่อระหว่างบ้านนางย่อนกับภายนอกก็สะดวกขึ้นกว่าเดิมที่ใช้ทางเรือและการเดินทางในป่าเป็นหลัก ด้านการศึกษาก็ได้มีการย้ายโรงเรียนจากที่เรียนกันที่วัดนางย่อนมาสร้างโรงเรียนใหม่ขึ้นบริเวณปากซอยนางย่อนริมถนนสร้างใหม่ด้วย

โรงเลื่อยจักร ยุคผลาญทรัพยากร

ถนนเพชรเกษมสายระนอง-ตะกั่วป่าซึ่งเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2497 จนกระทั่งลาดยางเสร็จในปี พ.ศ.2508 การเข้ามาของถนนสายนี้มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ให้กับชุมชนนางย่อน เพราะการรกร้างตลอดแนวที่ถนนผ่านนั้นทั้งหมดเป็นป่าดงดิบสภาพสมบูรณ์ เมื่อเกิดถนนป่าไม้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากและ ประการที่สามที่สำคัญกว่าก็คือ ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ ที่ถูกทำลายลงอย่างมาก เนื่องจากได้มีการเปิดกิจการโรงเลื่อยจักรขึ้น มีการตัดไม้มาป้อนโรงเลื่อย ป่าถูกบุกรุกลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว คนรุ่นอายุ 40-50 ปีที่อยู่ที่นางย่อนเล่าตรงกันว่า เมื่อก่อนที่นางย่อนมีหมอนไม้(สถานที่สำหรับกองไม้ซุงที่ตัดมารอเข้าโรงเลื่อย) ขนาดใหญ่มากกว่า 5 แห่ง รถชนไม้ออกจากปามาที่หมอนไม้ส่งเสียงครืนๆให้คนนางย่อนได้ยินตลอดคืน พร้อมกันนั้นในส่วนของป่าชายเลนได้มีนายทุนเข้ามาขอสัมปทานจากราชการเปิดกิจการเตาเผาถ่านขึ้น โดยตัดไม้โกงกางในป่าชายเลนมาเป็นวัตถุดิบ กล่าวกันว่าถ่านไม้โกงกางนี้ส่วนใหญ่ส่งออกต่างประเทศโดยเฉพาะสิงคโปร์

ขณะเดียวกันถนนเพชรเกษมก็ทำให้เศรษฐกิจของนางย่อนรุ่งเรืองมาก ด้วยเหตุที่เกิดกิจการขึ้นหลายอย่างทั้งเตาถ่าน โรงเลื่อยจักร และเหมืองแร่ มีการนำสินค้าเข้ามาขายได้สะดวกขึ้น รวมไปถึงการที่ผู้คนจากภายนอกอพยพเข้ามาอยู่อาศัย มาทำงานในพื้นที่เป็นจำนวนมาก โดยที่คนอพยพเข้ามาส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านจากจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสุราษฎร์ธานี แม้แต่ในปัจจุบันเองยังมีคำกล่าวกันในหมู่ชาวบ้านนางย่อนว่า คนที่เป็นคนท้องถิ่นของนางย่อนเองโดยแท้จริงมีไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์

และในยุคนี้เองรัฐบาลได้จัดสรรที่ดินทำกินให้กับประชาชนครอบครัวละ 30 ไร่ ทำให้มีการสร้างสวนยางพารา สวนผลไม้จำนวนมาก ผลที่เกิดตามมาก็คือ เกิดตลาดนัดขึ้นเพื่อจะให้ชาวบ้านนำสินค้าผลผลิตทางด้านการเกษตรและการประมงมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ต่อมาได้กลายเป็นตลาดสดในปัจจุบัน ในด้านการปกครองก็ได้มีการย้ายที่ว่าการกิ่งอำเภอเกาะคอเขาจากเดิมที่ตั้งอยู่ที่เกาะคอเขา มาตั้งที่หมู่ที่ 2 ตำบลคุระนิมิตนเพชรเกษม เมื่อ พ.ศ.2508 กระทั่ง พ.ศ.2511 ได้เปลี่ยนชื่อกิ่งอำเภอเกาะคอเขาเป็นกิ่งอำเภอคุระบุรี และยกฐานะเป็นอำเภอคุระบุรีเมื่อ พ.ศ.2518

⁷ “สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้” เล่ม 3. ฉบับ รัชชประภา .

สถานภาพปัจจุบันของชุมชนบ้านนางย่อน

ชุมชนบ้านนางย่อนหรืออำเภอคุระบุรีตั้งอยู่ทางตอนเหนือสุดของจังหวัดพังงา ห่างจากตัวจังหวัด 125 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 730 กิโลเมตรมีพื้นที่ทั้งหมด 811.43 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลกำแพงนิง อำเภอสุราษฎร์ธานี จังหวัดระนอง

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันตก ติดกับทะเลอันดามัน

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอคุระบุรี แบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนที่เป็นแผ่นดินใหญ่ และส่วนที่เป็นเกาะ บนแผ่นดินใหญ่มี 3 ตำบลคือ ตำบลคุระ ตำบลบางวัน และตำบลแม่นางขาว สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าไม้และเป็นที่สูง พื้นที่ราบจะมีบ้างระหว่างหุบเขา ภูเขาที่สำคัญคือ เทือกเขานมสาวกั้นอาณาเขตระหว่างจังหวัดพังงาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสายเช่น คลองนางย่อน คลองบางซอย คลองบ้านเตรียม เป็นต้น ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกจดทะเลอันดามัน พื้นที่ชายฝั่งเป็นป่าชายเลนยาวตลอดแนวชายฝั่ง ส่วนพื้นที่ที่เป็นเกาะมีจำนวน 14 เกาะ ทั้งหมดขึ้นอยู่กับตำบลเกาะพระทอง เกาะใหญ่ ประกอบด้วย เกาะระ เกาะพระทอง หมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลัน

สภาพภูมิอากาศมีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปีตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

ด้านการคมนาคมมีถนนเพชรเกษมผ่าน มีจุดจอดรถของ บ.ข.ส. มีรถผ่านหลายสายเช่น รถสายภูเก็ต-กรุงเทพฯ, สายพังงา-กรุงเทพฯ, สายระนอง-ภูเก็ต, สายระนอง-กระบี่ และรถประจำทางสายคุระบุรี-พังงา สถานที่ราชการมีที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ โรงพยาบาลชุมชนตั้งอยู่ติดถนนเพชรเกษม ธนาคารพาณิชย์มี 3 แห่งคือ ธนาคารกรุงไทย, ธนาคารออมสิน และ ธกส.

ปัจจุบันถือว่าเป็นยุคที่ชุมชนนางย่อนเจริญขึ้นมากทางด้านเศรษฐกิจ สาธารณูปโภคพื้นฐานทั้งถนน, ไฟฟ้า, โทรศัพท์, โรงพยาบาล, เขื่อนเก็บน้ำเพื่อการเกษตร, ฯ เกิดขึ้นอย่างมากมายรองรับกับธุรกิจต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเพียงพอ ทั้งบ้านจัดสรร ธุรกิจบริการ ร้านอาหาร ด้านอุตสาหกรรมประมง ก็ได้มีการสร้างท่าเทียบเรือ(องค์การสะพานปลา) ด้านการเกษตรก็มีการพัฒนาจากสวนผลไม้เป็นสวนเชิงเดี่ยวขนาดใหญ่มากขึ้น มีการใช้สารเคมี ปุ๋ย เข้ามาช่วยด้านการผลิต และธุรกิจด้านการท่องเที่ยวก็เกิดบังกะโล รีสอร์ทขึ้นในพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านเองต่างก็ดิ้นรนชวนขายเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับตนเองและครอบครัว นำมาซึ่งการแข่งขันด้านธุรกิจกันอย่างมาก ประเภทมือใครยาวสาวได้สาวเอา

ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติทั้ง ป่าไม้ ป่าชายเลน สัตว์ป่าถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว รวมไปถึงมีการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อจับจองกันมากขึ้นทั้งจากชาวบ้านเองและจากนายทุน ในส่วนของป่าที่ยังมีความสมบูรณ์อยู่รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

วิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านนางย่อนเป็นอีกจุดหนึ่งที่มีความโดดเด่น น่าสนใจ เพราะอาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชนตลอดแนวคลองฝั่งคลองนางย่อน ทำเกษตรกรรมเกือบทั้งหมด ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรมก็คือ สภาพดินในพื้นที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อย่างสูง ประกอบกับการที่สภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี (ฝนตกปีละ 8 เดือน) ทำให้ผลผลิตของชุมชนมีออกมาอย่างหลากหลายตลอดทั้งปี ผลผลิตที่สำคัญคือ ยางพารา ผลไม้เช่น มังคุด ทุเรียน ลองกอง ลางสาด เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีพืชผักพื้นบ้าน พืชสมุนไพร ที่ปลูกผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืนกับพื้นที่ รวมไปถึง แะระโม ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นชื่อจัดได้ว่าเป็นของดีของนางย่อน ส่งไปขายให้ผู้บริโภคยังอำเภอและจังหวัดอื่นๆ นำรายได้สู่ชาวบ้านนางย่อนเป็นจำนวนมากต่อปี โดยรวมแล้วกล่าวได้ว่าผลผลิตด้านเกษตรกรรมของชาวชุมชนนางย่อนมีหมุนเวียนกันออกมาสู่ตลาดผู้บริโภคตลอดทั้งปี

ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว ของดีที่รอการค้นพบของ “นางย่อน”

นางย่อนหรือกระบือมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งคนไทยและต่างประเทศแล้วก็คือ หมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลัน ซึ่งเป็นหมู่เกาะที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอกระบือ ที่แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก แต่นอกจากนั้นกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีใครทราบว่า นางย่อนมีทรัพยากรที่เป็นจุดเด่น และมีศักยภาพพอที่จะพัฒนาเป็นฐานเพื่อการท่องเที่ยวได้อีกทั้งในแง่ของ ฐานทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต และฐานทรัพยากรด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เหตุผลประการหนึ่งอาจจะเป็นเพราะว่า ทั้งหมู่เกาะสุรินทร์และสิมิลันเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดให้บริษัทผู้ประกอบการท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติมุ่งที่จะขายให้นักท่องเที่ยว โดยที่มิได้ให้ความสนใจที่จะแสวงหาหรือพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงด้วยแต่อย่างใด

ทีมวิจัยฯ จึงได้ทำการศึกษาและสำรวจ แหล่งอื่นๆ ในท้องถิ่นที่คิดว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาต่อไปได้เพื่อที่จะเสนอเป็นทางเลือกด้านการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต ให้กับท้องถิ่น แม้ว่าความสามารถจะจำกัดแต่ปัจจัยผลักดันอยู่เบื้องหลังก็คือความเป็นคนท้องถิ่นที่ตั้งใจและต้องการจะสร้างสรรค์อะไรให้กับบ้านตัวเองบ้าง สิ่งที่ทีมวิจัยฯ ค้นพบมีดังต่อไปนี้

ฐานทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชุมชนคือ “วัดนางย่อน” ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยมีการบุกร้างถางพงเข้ามาตั้งถิ่นฐานสร้างชุมชนที่นี่ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุไว้ชัดเจนว่า วัดนางย่อนสร้างขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2345 ที่บริเวณริมคลองนางย่อน เพื่อใช้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในชุมชนทั้งหมดนับถือพุทธศาสนา รวมไปถึงใช้เป็นสถานที่เล่าเรียนเขียนอ่านให้ความรู้กับคนในชุมชน

ในวัดยังมีปูชนียวัตถุเก่าแก่เป็นของสำคัญอยู่คู่วัดและเป็นที่ยึดถือของชาวบ้านทั่วไปอีกคือ พระพุทธรูปแบบพุทธมหายาน สมัยศรีวิชัย ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสลักหินหนึ่งองค์ และพระพุทธรูปทอง

ลัมพุทธรณ์สมัยอยู่ทองขนาดพระเพลากว้าง 9 นิ้ว อีกหนึ่งองค์ นอกจากนั้นยังพบซากเครื่องปั้นดินเผา จำพวกถ้วยชาม ลูกปัดหินสีต่าง ๆ นานา ชนิด และกำไลสำริด (พบที่บ้านทุ่งรัก ม.8 และบ้านนางย่อน ม.3 ต.คุระ) ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับที่พบในอำเภอไชยยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สันนิษฐานว่าเป็นโบราณวัตถุ สมัยศรีวิชัย ซึ่งถ้าหากมีการศึกษาและจัดระบบในเรื่องของโบราณวัตถุและสถานที่ที่พบของเหล่านี้ให้ดี แล้วก็นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวดูได้เป็นอย่างดี

“เหมืองโซน” ซึ่งเป็นตำนานและประวัติศาสตร์ อีกหน้าหนึ่งของชุมชนนางย่อนในยุคที่การทำเหมืองแร่ ดีบุกรุ่งเรือง เหมืองโซนเป็นเหมืองแร่ดีบุกขนาดใหญ่ตั้ง อยู่บนเทือกเขาที่สูงชัน(เขาพระหมี่)ความน่าสนใจของ เหมืองโซนนอกจากเรื่องความพยายามของคนเมื่อก่อน แล้ว ยังมีเรื่องเล่าประกอบที่น่าสนใจด้วยเช่น ว่ากันว่า คนที่ไปพบแหล่งแร่บนเหมืองโซนเป็นนายพรานป่าที่ขึ้นไป ตามตามแรดเมื่อไปพบแหล่งแร่แล้วจึงลงมาเล่าให้เพื่อน ฟังจนได้ยินไปถึงหูของนักสำรวจแร่ หรือเรื่องของชื่อ สถานที่ต่างๆ ระหว่างทางขึ้นสู่เหมืองโซนซึ่งเป็นชื่อที่คน

ท้องถิ่นตั้งขึ้นอันแสดงถึงความยากลำบากในการขึ้นสู่เหมืองเป็นอย่างมาก เป็นต้น

ลุงจ้อง (นายบุญจ้อง หลีสกุล) ซึ่งทำงานเป็นคนงานบนเหมืองโซนตั้งแต่ยุคบุกเบิกเล่าตำนาน เหมืองโซนให้ฟังว่า หลังจากที่พระอร่ามได้มาสำรวจจนค้นพบแร่ ณ บริเวณที่ตั้งเหมืองโซนแล้ว จึงได้ มาบุกเบิกสร้างเหมืองโดยจ้างคนจีนมาเป็นผู้จัดการ คนงานส่วนใหญ่ในยุคแรกๆ ก็เป็นคนจีนด้วย ด้าน วิธีการทำเหมืองนั้น ครั้งแรกใช้วิธีการนำบันไดไม้ไปพิงกับหน้าผาหินที่มีแร่แล้วใช้ไฟเผาปล่อยทิ้งไว้หนึ่ง คืน พอรุ่งเช้าใช้น้ำสาดจะทำให้หินผุแตกออกมา เสร็จแล้วนำเศษหินเหล่านี้ไปเข้ารางร่อนแร่ได้เป็นแร่ ดีบุกออกมา วิธีการนี้ใช้อยู่ประมาณ 3-4 ปี ต่อมาพระอร่ามได้เดินทางไปดูการทำเหมืองทองที่จังหวัด นราธิวาส ซึ่งใช้วิธีการระเบิดหน้าผาแล้วนำหินไปเข้าเครื่องบดไม้หิน แล้วจึงนำไปเข้ารางร่อนแร่ พระ อร่ามจึงคิดนำวิธีการมาใช้ที่เหมืองโซนบ้าง โดยสั่งเครื่องบดไม้หินมาจากปีนัง แต่เนื่องจากทางขึ้น เหมืองโซนทุรกันดารและลำบากมาก กว่าจะนำเครื่องบดไม้หินขึ้นไปได้ต้องใช้เวลานานถึง 3 ปี

ต่อมาเมื่อพระอร่ามเสียชีวิตลง ลูกชายคนที่สองของท่านชื่อ กวนฮก ซึ่งเรียนจบวิชาการทำ เหมืองแร่จากประเทศอังกฤษ ก็มารับช่วงดำเนินการต่อ แต่ระยะหนึ่งก็ต้องปิดเหมืองลงเนื่องจากรายได้ ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย และในที่สุดได้ขายเหมืองโซนให้กับคนอื่น จนกระทั่งสุดท้ายเหมืองโซนตกไปเป็นของ บริษัทเหมืองแร่บุรพา ในปี พ.ศ.2506 บริษัทเหมืองแร่บุรพานี้มีผู้ถือหุ้นหลักคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, จอมพลถนอม กิตติขจร, จอมพลประภาส จารุเสถียร และพลเอกละม้าย อุทยานนท์ บริษัทได้ว่าจ้าง ให้ศาสตราจารย์เป่า ข้าอุไร หัวหน้าแผนกวิชาเหมืองแร่ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย เป็นผู้จัดการดำเนินการทำเหมืองต่อ แต่ก็เปิดดำเนินการได้เพียงประมาณ 3 ปี ผู้ถือหุ้นของบริษัทได้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ศาสตราจารย์เป่า จึงได้ขอลาออกเป็นเหตุให้เหมืองโชนต้องปิดลง ในที่สุด

สิ่งที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันบนเหมืองโชนนอกจากซากอุปกรณ์ เครื่องจักรกลการทำเหมืองแล้ว ยังมีเส้นทางถนนส่งแร่จากเหมืองบนเขาขึ้นมาพื้นล่าง ซึ่งยังคงเหลือร่องรอยให้เห็นบริเวณคลองนางย่อน มีลักษณะเป็นเสาตอม่อสะพานข้ามคลองที่สร้างขึ้นจากหินตั้งอยู่กลางคลองนางย่อน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “สะพานพระอร่าม” เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านทั่วไปด้วย รวมทั้งทางเก่าที่เป็นทางที่บุกเบิกเพื่อนำเครื่องจักรขนาดใหญ่ขึ้นไปสู่เหมือง ซึ่งแม้ว่าจะรกรกคลุมไปด้วยต้นไม้หมดแล้วยังคงพอจะเห็นเค้ารางอยู่ โดยสรุปแล้วทีมวิจัยเห็นว่าเหมืองโชนเป็นจุดน่าสนใจและมีเสน่ห์ในตัวของมันเอง พอที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวของบ้านนางย่อนได้อีกแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะความน่าสนใจในเรื่องของความพยายาม และวิธีการของคนงานที่ใช้แรงงานคนเป็นหลักในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรขนาดใหญ่ขึ้นไปบนเหมืองโชนจนสำเร็จ

๑. ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชุมชนบ้านนางย่อน เพราะสภาพที่ตั้งของชุมชนอยู่ในทำเลทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่นอย่างมาก กล่าวคือ ทิศตะวันตกหรือหน้าบ้านหันออกสู่ทะเลอันดามัน หลังบ้านหรือทิศตะวันออกเป็นแนวเทือกเขานมสวที่ยังมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ โดยมียอดเขาที่สูงที่สุดคือ “เขาพระหมิ” ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลถึง 1,138 เมตร ตั้งตระหง่านเห็นเด่นชัดตั้งแต่ระยะไกล ระหว่างหน้าบ้านกับหลังบ้านของชุมชนเชื่อมต่อกันด้วย “คลองนางย่อน” ที่ไหลจากเทือกเขาหลังบ้านลงสู่ทะเลหน้าบ้านเป็นระยะทางยาวกว่า 22 กิโลเมตร ซึ่งคลองนางย่อนนั้นนอกจากจะทำหน้าที่เป็นเส้นทางน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชนนางย่อนทั้งสองฝั่งคลองตลอดทั้งปีโดยไม่เคยเหือดแห้งแล้ว ยังเป็นสายน้ำที่มีความสวยงามตามธรรมชาติอันจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ กล่าวคือ

ช่วงปากคลอง ถ้านับจากที่คลองนางย่อนไหลผ่านถนนเพชรเกษมเป็นจุดเริ่มต้น ล่องเรือลงไประยะทางประมาณ 3 กิโลเมตรจะออกสู่ปากอ่าวคลองนางย่อน สองฟากฝั่งคลองเป็นป่าไม้ธรรมชาติ ตั้งแต่ปากบ่ไปจนถึงป่าชายเลนปากคลองที่ยังคงความสมบูรณ์อยู่ ยังมีสัตว์ที่สามารถพบเห็นได้เช่น ลิงแสม นกกาน้ำ และที่สำคัญ ปากอ่าวคลองนางย่อนที่คนพื้นที่เรียกว่า “ดอนหอย” เป็นแหล่งอาศัยของหอยชักตีน หอยหวาน หอยลาย ที่ชาวบ้านนิยมนำไปทำอาหารนับเป็นอาหารอาหารประจำถิ่นที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง

^๑ เป็นชื่อเรียกของคนในท้องถิ่น เรียกชื่อตามพระอร่ามเจ้าของเหมืองโชนที่เป็นผู้สร้างสะพานเพื่อเป็นเส้นทางลำเลียงแร่คิบุจากเหมืองโชนลงมา

ช่วงที่สอง นับตั้งแต่ถนนเพชรเกษมทวน
น้ำขึ้นไปทางด้านฝั่งซ้ายของคลองตาม
ถนนลาดยางของกรมชลประทานประมาณ 2.5
กิโลเมตร จะมีทางแยกซ้ายมือเป็นถนนลูกรัง
ภายในหมู่บ้านไปอีกระยะทางประมาณ 7
กิโลเมตรสามารถเดินทางได้สะดวกทั้ง
รถจักรยานยนต์และรถยนต์ สองฝากทางจะเป็น
สวนยางพาราและสวนผลไม้มานานานชนิด ถนนนี้ไป
สิ้นสุดที่อ่างเก็บน้ำบ้านบางซอย ซึ่งเป็นอ่างเก็บ

ขนาคเล็กเก็บกักน้ำได้ประมาณล้านลูกบาศก์เมตรเป็นแหล่งน้ำสำหรับให้ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคและ

ทำสวนได้เกือบตลอดทั้งปี
จากอ่างเก็บน้ำขึ้นไปโดยใช้เส้นทางเดินเท้าอีกประมาณ 1
ชั่วโมงตามเส้นทางเล็กสองข้างทางเป็นป่าที่บึกก็จะมี น้ำตก
บางซอย ซึ่งเป็นน้ำตกชั้นเล็กๆ ขึ้นไปหลายชั้นก่อนที่จะถึง
ตัวน้ำตกจริง น้ำตกบางซอยมีขนาดไม่ใหญ่นัก แต่มีความ
โดดเด่นเนื่องจากมีความสูงถึงประมาณ 70-80 เมตร ในฤดู
ฝนจะสวยงามมาก น้ำตกบางซอยนี้สามารถขึ้นไปเที่ยวชมได้
ตลอดทั้งปี ความน่าสนใจของอ่างเก็บน้ำและน้ำตกบางซอย
นั้นนอกจากความสวยงามแล้วยังมีเรื่องของชาวบ้านในชุมชน
ที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแห่งนี้ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ ทำ
กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของน้ำตกบางซอยอีกด้วย

ถ้าทางฝั่งขวาของคลองตามถนน รพช.
ถนนจะเรียบคลองไปผ่านหน้าวัดนางย่อน ผ่าน
บริเวณที่พบลูกบิดโบราณ และตัดคลองนางย่อน
เป็นบางช่วง สองข้างทางเป็นหมู่บ้าน สวน
ยางพารา สวนผลไม้สลับกันไปจนถึงกิโลเมตร
ที่ 10 โดยประมาณ ก็จะบรรจบกับถนนของกรม
ชลประทาน ณ จุดที่เรียกว่า “วังยาว” ซึ่งเป็นวังน้ำ
ในคลองนางย่อนที่เป็นสถานที่พักผ่อนของ

ชาวบ้านทั่วไป ในวันเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดเทศกาล เช่นวันสงกรานต์ จะมีคนนิยมมาเล่นน้ำกันมาก ในวังยวยังมีปลาแพง ซึ่งเป็นปลาประจำท้องถิ่น ร่วมกันอยู่เป็นฝูงมีอยู่มากในบริเวณนี้จากวังยาวไปตามเส้นทางชลประทานประมาณ 10 กม. บริเวณเสาตอม่อหินโบราณที่ชาวบ้านเรียกว่า

“สะพานพระอร่าม” ตั้งเด่นอยู่กลางคลองนางยอนซึ่งเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์ที่เคยใช้ขนแร่ดีบุกจากเหมืองโชนลงมาถลุงที่โรงถลุงแร่ข้างล่าง

เล็กๆ อีกกว่า 10 ชั้น แต่ละชั้นประกอบด้วยหินน้อยใหญ่สลับกับวังน้ำเป็นระยะๆ สวยงามมาก ถ้าเดินไปตามลำคลองด้านขวาใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 2 ชั่วโมงก็จะพบกับ **ถ้ำนางแอนภูเข** ซึ่งในเวลาเช้าจะเห็นนกนางแอนภูเขบินออกไปหากินจากถ้ำเป็นฝูงใหญ่ และจะบินกลับมาในตอนพลบค่ำ ไกลกันนั้นจะเป็น **วังยวน** วังยวนเป็นวังน้ำใส ตั้งอยู่ในหมู่เขื่อนน้ำตกขนาดเล็กอีกหลายชั้น เส้นทางเดินเท้าขึ้นไปตามคลองนางยอนตั้งแต่

ขึ้นตามถนนชลประทานไปจนสุดทางจะเป็นที่ตั้งของสำนักงานชลประทานคลองนางยอนจากสำนักงานชลประทานใช้การเดินเท้าอีกประมาณ 1 ชั่วโมงจะไปถึงคลองสองแพรก(จุดที่คลองสองสายมาบรรจบกัน) เดินเท้าเลาะไปตามลำคลองด้านซ้ายใช้เวลาเดินทางอีกประมาณ 1 ชั่วโมง ก็จะพบ **น้ำตกชั้น**

จุดสิ้นสุดของถนนนี้ แต่ละช่วงของคลองยังมีวังน้ำ
น้อยใหญ่อีกหลายแห่งที่สามารถเล่นน้ำได้
นอกจากนั้นสองฝั่งคลองยังประกอบไปด้วยป่าไม้
สมบูรณ์

มีพรรณไม้นานาชนิดรวมทั้งพรรณกล้วยไม้
ป่าหลากหลายให้ความสวยงามแปลกตาสลับไป
ตามฤดูกาล นับเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ชอบ
ศึกษาธรรมชาติ

จากที่ได้สำรวจทรัพยากรทางธรรมชาติที่จะ
พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนนางยอน โดยการสำรวจพื้นที่จริง เก็บข้อมูล ถ่ายภาพ รวมทั้ง
ถ่ายวิดีโอ ซึ่งทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวตามแนวคลองนางยอนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักของ
นักท่องเที่ยวทั่วไปและคนในท้องถิ่นเองก็ยังมีอีกจำนวนมากที่ยังไม่รู้ว่านางยอนบ้านตัวเองก็มีของดีที่รอ
การพัฒนาอยู่ จากการนำเสนอมผลการวิจัยในครั้งแรกต่อชุมชน ต่างก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว
บนบกมากขึ้น เพราะแหล่งทรัพยากรที่ได้ไปสำรวจมาก็เหมาะสมที่จะจัดให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการจัดการจะต้องเป็นคนในชุมชนเอง เพื่อให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว
และช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด

สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในอดีต

เสียงสะท้อนจากคนนางย่อน

หลังจากที่ทีมวิจัยศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน และสำรวจแหล่งท่องเที่ยวของนางย่อนแล้ว จึงได้จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษา โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นเรื่อง สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของนางย่อน ผู้เข้าร่วมในเวทีแลกเปลี่ยนประกอบด้วย ผู้ประกอบการบริษัทท่องเที่ยว ผู้นำหมู่บ้านทั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล อาจารย์ ผู้อาวุโส และผู้สนใจทั่วไปในชุมชน ผลจากการจัดเวทีในครั้งนี้ ได้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของนางย่อนในสายตาของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายสรุปได้ว่า

ประการแรกนักท่องเที่ยวที่มาส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ และตั้งใจหรือวางแผนไปเที่ยวที่เกาะสุรินทร์โดยตรง นางย่อนเป็นเพียงทางผ่านไปลงเรือเท่านั้น ไม่ได้อยู่ในแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยวมาก่อน

ประการที่สองในท้องถิ่นไม่มีหน่วยงานไหนให้การสนับสนุนอย่างจริงจังต่อเรื่องการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้ว่าหลายปีที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศมาเที่ยวกันมาก แต่ในพื้นที่เอง แผนที่ประชาสัมพันธ์หรือให้ข้อมูลเรื่องแหล่งท่องเที่ยวสักแผ่นยังไม่มี จุดพักหรือจุดรับนักท่องเที่ยวก็ไม่มี และยังไม่เห็นมีใครองค์กรใดคิดจะทำ รวมทั้งไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และการจัดการการท่องเที่ยว

ประการที่สามเมื่อนักท่องเที่ยวต่างประเทศมาคนพื้นที่ก็พูดภาษาไม่ได้ สื่อสารไม่ได้ทำให้เสียโอกาสในการให้ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น

ประการที่สี่ปัญหาการแข่งขันกันของผู้ประกอบการธุรกิจในเรื่องของการแย่งชิงนักท่องเที่ยวจนถึงขั้นที่ขัดแย้งกันรุนแรง ซึ่งเป็นภาพที่ไม่ดีในสายตาของนักท่องเที่ยวที่พบเห็น

ประการที่ห้าปัญหาด้านที่พักเพราะที่นางย่อนยังมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวน้อย ไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มที่มาแบบไม่ได้วางแผนล่วงหน้า หรือที่บ้านเราเรียกว่าพวกนักท่องเที่ยวแบบแบกเป้

ประการที่หก นอกจากเกาะสุรินทร์ เกาะสิมิลันแล้ว แหล่งท่องเที่ยวบนบกของนางย่อน ไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปหรือแม้แต่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเองก็ไม่รู้จัก

ต่อปัญหาประการที่หกนี้ทีมวิจัยก็เห็นด้วยเพราะ เมื่อทีมฯ นำภาพที่ได้สำรวจแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นมาให้ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนดู บางคนซึ่งเป็นคนท้องถิ่นนางย่อนเองยัง 모르เลยว่าสถานที่เหล่านั้นอยู่ในบ้านตัวเอง

ภาพสะท้อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในอดีต

ด้วยสาเหตุประการสำคัญที่ว่า แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่นี้ซึ่งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศมีเพียงหมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลันเท่านั้น ซึ่งเป็นการจำกัดด้านการจัดการเพราะแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่งนั้นมีผู้เกี่ยวข้องจำกัดอยู่แค่เพียง ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ(ซึ่งเป็นคนจัดการดูแล)เท่านั้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในพื้นที่นั้นยังไม่มีนักท่องเที่ยวภายนอกเข้ามาแต่อย่างใดจะมีก็เพียงคนท้องถิ่นมาพักผ่อนในช่วงเวลาว่าง

ข้อสรุปของตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมในเวทีเหล่านี้เองเป็นสิ่งที่สะท้อนให้ทีมวิจัยเห็นว่า ช่วงเวลาที่ผ่านมารูปแบบการท่องเที่ยว หรือประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนางยอนนั้นยังจำกัดอยู่ในวงแคบๆ เฉพาะกลุ่มคนไม่กี่กลุ่ม(ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เรือทัวร์ของคนในพื้นที่อำเภอคุระบุรี) โดยที่ชุมชนส่วนอื่นๆ เป็นเพียงแค่ผู้ชมมิได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือจัดการด้วยแต่อย่างใด อาจจะมียานบริการบ้างเล็กน้อยที่ได้รับประโยชน์เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร บังกะโลที่ปัก ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เท่านั้น

อย่างไรก็ตามเมื่อ พ.ศ.2542-2544 กองทุนเพื่อสังคม(SIF) ได้ให้ทุนกับกลุ่มชาวบ้านเพื่อมาจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนขึ้นมา ช่วงแรกมีการจัดตั้งที่ทำการกลุ่ม มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ ฯ ศูนย์ได้จัดซื้ออุปกรณ์ด้านการท่องเที่ยวเช่น เต็นท์ เสื้อชูชีพ จักรยานเสือภูเขาฯ และมีข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่คอยให้บริการนักท่องเที่ยว แต่เมื่องบประมาณจากกองทุนหมดแล้วการดำเนินการของกลุ่มก็ซบเซาลงไป ปัจจุบันแม้จะเหลือที่ทำการอยู่แต่ลักษณะการดำเนินการที่ทำอยู่ปัจจุบันนั้น ชุมชนส่วนใหญ่มองว่าเป็นการดำเนินการของบุคคลในลักษณะของผู้ประกอบการคนหนึ่งหรือบริษัทหนึ่ง มิได้ดำเนินการเป็นกลุ่มหรือโดยชุมชนแต่อย่างใด

บทเรียนดังกล่าวส่วนหนึ่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนมองการทำงานในลักษณะของกลุ่มว่า ถ้ามีคนพยายามจะจัดตั้งกลุ่มดึงชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมแล้วสุดท้ายก็จะเหมือนกับที่ผ่านมา คือผู้ที่ดำเนินการหรือเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก็จะได้ประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวโดยที่ชาวบ้านถูกนำมาเป็นตัวประกอบในการขอทุนหรือขอการสนับสนุนเท่านั้น ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เป็นอุปสรรคกับการทำงานวิจัยของทีมงานกับชุมชนด้วย

ข้อเสนอของชุมชน

หลังจากได้สะท้อนปัญหามาพอสมควรทีมวิจัยจึงได้ถามความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมว่ามีอะไรบ้าง โดยสรุปส่วนใหญ่มีความเห็นหรือข้อเสนอดังนี้

ควรจะมีคนทำงานด้านประชาสัมพันธ์โดยตรง และควรจะทำแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่สำหรับให้คนที่มาเที่ยวได้รับรู้ว่าจะไปเที่ยวได้ที่ไหน อย่างไร

ควรจะมีการฝึกอบรมภาษาให้กับเยาวชนในท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้ โดยที่งบประมาณที่ใช้ในการนี้ควรจะมาจก อบต. หรือเทศบาลร่วมมือกัน

ควรจะจัดสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวก่อนในรูปของศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ที่มีพร้อมทั้งข้อมูล มีห้องน้ำบริการ มีที่สำหรับขายของฝากของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นความสำคัญระดับแรกโดยการทำศูนย์ข้อมูลควรเป็นแบบบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับนางย่อนควรจะเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ แบบซาเล้งที่มีการจัดคิว จัดโปรแกรมให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวกันอย่างทั่วถึง นอกจากนั้นควรจะทำข้อมูลประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญ ๆ ของนางย่อนเพื่อให้เป็นข้อมูลกับนักท่องเที่ยวด้วยเช่น เขาพ่อตาพระหมี่ เขาคดลก ฯลฯ โดยควรจะต้องคณะทำงานเรื่องนี้ขึ้นมาให้ชัดเจนจากหน่วยงานต่างๆ

บทสรุปคนทำงาน

ผลจากการระดมความคิดเห็นในเวทีดังกล่าว ทีมวิจัยได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า ที่ผ่านมานางย่อนเป็นเพียงจุดผ่านไปเที่ยวเกาะสุรินทร์เท่านั้นเราต้องมาคุยกันว่า นางย่อนเรามีทรัพยากรอะไรบ้าง เพื่อทำเป็นข้อมูลของชุมชน นำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวภายนอกรับรู้ได้ว่า จุดขายหรือของดีของบ้านนางย่อนเราคืออะไร เป็นการให้ข้อมูลไปสู่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นทางเลือก

เมื่อได้ข้อมูลทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวแล้วต้องมาพิจารณากันว่าจะหาวิธีการจัดการอย่างไรให้เหมาะสมกับสถานที่ และใครเป็นคนจัดการ ใครหน่วยงานไหนจะให้การสนับสนุนได้อย่างไรบ้างต้องมาหาความชัดเจนร่วมกันในชุมชน เพราะชุมชนต้องเป็นผู้นำในการจัดการด้านนี้ร่วมกันทั้งชุมชนให้ได้ เพื่อลดปัญหาการแข่งขัน ปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น หลังจากนั้นก็ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือขึ้นจากองค์กรหรือหน่วยงานทุกด้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

ปัญหาประการสำคัญคือคำว่า การจัดการโดยชุมชนเราต้องระบุให้ชัดเจนว่า ชุมชนนั้นเป็นใครอย่างไร และจะทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ของเรื่องนี้ได้อย่างไร รวมทั้งเราจะหาความร่วมมือจากชุมชนได้อย่างไร คนกลุ่มไหนจะมาเป็นลูกค้า ปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องมานั่งคุยกันให้ชัดเจนต่อไปในอนาคตเพื่อการทำงานร่วมกัน⁹

จากสถานการณ์ท่องเที่ยวในอดีต ทางทะเลมีแค่อุทยานแห่งชาติที่ให้บริการนักท่องเที่ยว ส่วนทางบกก็เป็นการท่องเที่ยวเองตามลำพังคนในชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล ซึ่งมีคนนิยมเที่ยวไม่มากนัก ต่อมาในปัจจุบันได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่มีชื่อเสียง มีผู้ประกอบการเปิดบริษัททัวร์เพิ่มขึ้น แหล่งท่องเที่ยวทางบกก็มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ขึ้น คือ วังยาว และมีการเดินป่าเหมืองโชนของหน่วยพิทักษ์ป่าเขาเยา คนที่เข้ามา

⁹ สรุปจากรายงานการประชุม “สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวของบ้านนางย่อน” วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2546 ณ ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

เที่ยวส่วนมากจะเป็นคนในชุมชนเองและชุมชนใกล้เคียงเข้ามาใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่อง ขยะ ที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวไม่น่าเที่ยว มีสภาพเสื่อมโทรมลงเมื่อหมดฤดูกาลท่องเที่ยว จึงจำเป็นที่จะต้องมืองค์กร กลุ่ม หรือหน่วยงานเข้ามาจัดการตรงจุดนี้ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่มีวันจะต้องดีขึ้นเรื่อย ๆ ทางออกที่ทีมวิจัยเห็นด้วยก็คือ ควรให้ชุมชนเข้ามาจัดการดูแลรักษาทรัพยากรบ้านตนเอง โดยให้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศ จึงได้จัดเวทีเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ชุมชนได้ทราบถึงโครงสร้าง การจัดการ และแนวทางที่จะทำการท่องเที่ยวให้เกิดในชุมชน โดยทีมวิจัยได้พูดคุยถึงการไปเข้าร่วมสัมมนาของเครือข่ายท่องเที่ยวภาคใต้เกี่ยวกับการนำเอากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ โดยจากที่ศึกษาพื้นที่ของตนเองแล้วคิดว่า ชุมชนของตนน่าจะทำได้ เรื่องท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องสร้างความเข้มแข็งเพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย เพราะชุมชนเป็นผู้ที่อยู่ในแหล่งธรรมชาติ เป็นผู้รู้เรื่องทรัพยากรได้เป็นอย่างดี ความรู้ที่ชุมชนควรรู้ในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ต้องมีความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม การบริการ การตลาด การประชาสัมพันธ์ บทบาทของชุมชน ททท. รัฐบาล เอกชน เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ศักยภาพของชุมชนเอง ระบบบัญชีชุมชน เป็นต้น สิ่งสำคัญที่ควรเน้นในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ ต้องมีการศึกษารองรับของพื้นที่นั้น ๆ รวมถึงความสามารถในการรองรับของชุมชน และคนด้วย

ท้ายสุดการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างเดียวไม่สามารถที่จะสื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนได้จึงเห็นควรว่า จะต้องมีการศึกษาดูงาน ดูของจริง ว่าเป็นอย่างไร

เยือนกรุงชิง ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคใต้ วางแผนเก็บเกี่ยวประสบการณ์

เมื่อผ่านกระบวนการอันมาแล้วระดับหนึ่ง ก็มาถึงกิจกรรมสำคัญสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ คือเรื่อง การดูงานในสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาแล้ว เพื่อนำประสบการณ์ด้านต่างๆ ที่ได้ดูงานมาประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับคลองนางยอนในอนาคตถ้าเกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นจริงๆ ช่วงระยะการเตรียมงานทีมได้คุยกันถึงเรื่องเป้าหมายการดูงาน นอกจากเรื่องกิจกรรมแล้วทีมวิจัยเน้นเรื่องประเด็นหรือจุดสำคัญที่จะไปเรียนรู้ ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า ประเด็นหลักที่จะต้องทราบให้ได้คือเรื่องของ

- จุดเริ่มต้นของการเกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่
- ทรัพยากรในพื้นที่ จุดขาย และกิจกรรมที่จัด
- กระบวนการจัดการดูแลและการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ชุมชนได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว

- ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวถูกนำกลับคืนสู่ชุมชนอย่างไร
- ปัญหา ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวด้านปัญหาของชุมชนและทรัพยากร และชุมชนมีวิธีการหรือแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไร
- มีกลุ่มทุนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร
- มีหน่วยงานอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างตั้งแต่อดีต และเรื่องจุดอ่อน จุดแข็งของชุมชนที่ไปดูงาน
- นอกจากนั้นก็เป็นเรื่องของ การสังเกตด้วยสายตา ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการอยู่

เมื่อเตรียมการและกำหนดช่วงเวลาการดูงานกันเรียบร้อยแล้ว จึงได้ประสานไปยังคุณเชาวลิต สิทธิฤทธิ์ ผู้ประสานงานเครือข่ายท่องเที่ยวภาคใต้และเจ้าของพื้นที่กรุงชิง ก็ได้คำแนะนำกลับมาว่า นอกจากจะดูงานที่กรุงชิงแล้วคุณเชาวลิต สิทธิฤทธิ์ จะให้ไปดูงานที่บ้านวังลุง ต.พอนหงส์ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งมีระยะทางไม่ไกลจากที่กรุงชิงไม่เสียเวลาเดินทางมาก และที่บ้านวังลุงเองก็มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจ ทีมงานวิจัยก็ตกลงเพราะจะได้ศึกษาเปรียบเทียบกันหลายๆ แห่ง เป็นผลดีของทีมวิจัยด้วย

แนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากพื้นที่ดูงาน

ประเด็น/ สถานที่	ภารกิจ	บ้านวังดุง	บ้านถ้ำฝาง
1. จุดเริ่มต้นของการเกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่	- ตำบลกุงชิงสมัยก่อนเป็นพื้นที่ที่มีมีการปะทะกันระหว่าง พคท. กับเจ้าหน้าทีรัฐและเป็นที่จุดที่เจ้าหน้าที่รัฐล้อมปราบ พคท. อย่างรุนแรง ทำให้ชื่อกุงชิงเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปมานานแล้ว - ต่อมากระยะหลังด้วยสาเหตุที่ทรัพยากรในพื้นที่โดยเฉพาะป่าไม้ขาดกึ่งคงสภาพความสมบูรณ์มากทำให้หน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะททท. เข้าไปผลักดันให้กุงชิงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสำหรับคนทั่วไป - พ.ศ. 2538 สภาตำบลในพื้นที่ได้เริ่มจัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อรับกับกระแสการปชส. ของททท. การส่งเสริมในคลองกลายจึงเป็นจุดขายที่เด่นชัดของกุงชิงขึ้นมา - ต่อมา สกว. เข้าไปสนับสนุนให้ชุมชนทำวิจัยโดยการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง	- เกิดจากกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างเข้มแข็งจริงจังของชาวบ้านในรูปของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ บ้านวังดุงซึ่งสามารถรักษาทรัพยากรป่าไม้ไม่มีการบุกรุก การป้องกันไม่ให้มีการล่าสัตว์ป่า เป็นต้น - ในพื้นที่ที่ชาวบ้านดูแลอยู่นั้นเป็นที่ตั้งของน้ำตกวังดุง (สองรัก) ซึ่งเป็นน้ำตกที่สวยงามสามารถเข้าไปพักผ่อน เที่ยวชมได้ง่าย จึงมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ รวมไปถึงสภาพธรรมชาติบนเขาหลวงมีสิ่งที่น่าสนใจ เช่น ป่าดึกดำบรรพ์ - ดงกล้วยไม้ป่า ยอดเขาฝางมี เส้นทางเดินป่า จึงมีสื่อมวลชนนิเทศสารเกี่ยวกับท่องเที่ยวเข้าไปนำเรื่องราวต่างๆมาเผยแพร่ต่อสาธารณชน จึงกลายเป็นที่รู้จักของคนภายนอก	- ผู้นำท้องถิ่นได้เชิญหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาสำรวจหาจุดขายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนและได้พัฒนามาเรื่อยๆ สามารถกล่าวได้ว่า - การท่องเที่ยวของถ้ำฝางเกิดตามแรงดันขององค์กรภายนอก
2. ทรัพยากรในพื้นที่ กิจกรรมที่จัด	- เส้นทางเดินป่าสู่ลำตกกุงชิง - ส่งเสริมแหล่งคลองกลาย	- น้ำตกวังดุง (สองรัก) - ที่พักกางเต็นท์ตามสภาพพื้นที่บริเวณน้ำตก	- กิจกรรมกลุ่มรักถ้ำฝาง - ชมถ้ำต่างๆ ในพื้นที่

ประเด็น/ สถานที่	ภารกิจ	บ้านวังจุ่ง	บ้านถ้ำผึ้ง
	-จุดชมทะเลหมอกที่เขาเหล็ก -กิจกรรมภาควัฒนธรรม รำวงเวียนครก -เส้นทางศึกษาธรรมชาติในเขตอุทยานฯ เขานัน -ป่าประ- -ถ้ำผาง -สไลด์แนะนำความหลากหลายของระบบนิเวศในป่าทุ่งชิง -ประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวด้านอุดมการณ์ในพื้นที่ทุ่งชิง -กางเต้นนอนกลางแจ้ง -วังศิลา -ปอน้ำร้อน	-แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านวังจุ่ง -กิจกรรมต่างๆ ของชมรม เช่น ปศุ - ป่า พืชพันธุ์ป่า เดินป่าตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ชมรมฯ เป็นผู้จัดการดูแลอยู่ -แลกเปลี่ยนกิจกรรมด้านการดูแลรักษาความเรียบร้อยของหมู่บ้าน -มีหลักประกันด้านความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยววางใจได้ ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชมรม	-ที่พักของกลุ่มฯ -ป่อน้ำร้อนในทรายดูด
3.กระบวนการจัดการดูแลและการมีส่วนร่วมของชุมชน	-กิจกรรมส่งเสริมการจัดการดูแลโดย อบต. และสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกลุ่มรถสองแถว กลุ่มมีพาย เป็นต้น -กลุ่มรักสุขภาพ จัดการเรื่องที่พัก เรื่องการประสานงานกับแหล่งที่จะให้นักท่องเที่ยวไปชมหรือร่วมกิจกรรม ทั้งที่พักเช่นอุทยานริสอร์ท และกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น	-มีกระบวนการจัดการโดยชาวบ้านทั้งหมดในนามของชมรมอนุรักษ์ฯ แบ่งฝ่ายกันทำงานมีผู้ปฏิบัติงานชัดเจนในแต่ละฝ่าย กล่าวได้ว่าชุมชนมีส่วนร่วมในทุกอย่าง ทุกขั้นตอน	-การมีส่วนร่วมยังจำกัดอยู่ในกลุ่มเล็กๆ ของผู้สนใจ เท่านั้น -เมื่อมีการติดต่อเข้ามาสมาชิกในกลุ่มก็จะเข้าไปดูความเรียบร้อยของแหล่งท่องเที่ยวและที่พัก

ประเด็น/ สถานที่	กรณีศึกษา	บ้านวังดง	บ้านถ้ำผิง
4. ชุมชนได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว	-อบต.มีรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นงบประมาณในการพัฒนาชุมชน -เป็นการสร้างงานให้กับคนในชุมชน เช่น กลุ่มกรรไกร -ส่งนักท่องเที่ยวกลุ่มมีพายุ เป็นต้น -ได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่หายไปจากชุมชนให้มีการสืบต่อ	-มีรายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมงานอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน -ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการทำงานที่กิจกรรมไม่เพียงพอของชมรมในเวลากลาง แม้ว่าจะไม่ใช่เงินจำนวนมาก แต่ก็เป็นการสร้างกำลังใจให้คนทำงานได้	-ได้ฝึกประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นกลุ่ม การจัดการ เป็นต้น
5. ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวถูกนำกลับคืนสู่ชุมชนอย่างไร	-เป็นรายได้เข้า อบต. เพื่อจัดสรรเป็นงบประมาณใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น -คนในชุมชนที่มามีรายได้เสริมจากการบริการนักท่องเที่ยว -รายได้ทางอ้อมจากกิจกรรมท่องเที่ยวเข้าไปใช้จ่ายตามร้านค้าในชุมชน	-รายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมแหล่งท่องเที่ยวถูกนำมาตั้งเป็นกองทุนเพื่อใช้จ่ายให้กับสมาชิกชมรมที่ปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละวัน -ใช้เงินทุนในการจัดการเช่นจัดหาถังขยะ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับกิจกรรมเดินป่า, -จัดทำป้ายสื่อสารกับนักท่องเที่ยวเป็นต้น -เป็นทุนในการจัดหาพันธุ์ไม้มาเพาะแจกให้สมาชิกในชุมชนนำไปปลูกบนเขา หรือในที่ดินของตัวเอง	-ยังไม่เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากที่จะมีนักท่องเที่ยวรู้จักกับชุมชนมากขึ้น
6. ปัญหา, ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ด้านปัญหาชุมชนและทรัพยากร	-ตั้งแต่เริ่มการท่องเที่ยวของที่นี่เกิดขึ้นจากการผลักดันของหน่วยงานภายนอกชุมชนไม่มีคนพร้อมต่อเรื่องนี้ไม่มีการเตรียมตัวให้ชุมชนก่อน -มีนายทุนภายนอกเข้าไปกั้นซื้อที่ดินตั้งแต่เริ่มต้นชาวบ้านบางส่วนต้องการผลประโยชน์	-ในระยะแรกเมื่อชาวบ้านเริ่มก่อตัวเป็นชมรมอนุรักษ์ฯ ก็มีปัญหาค่าเช่าที่ดินกับผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องมาเช่า รวมถึงมีปัญหากับชาวบ้านที่ไล่ล่าสัตว์นำของไปขายซึ่งไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของชมรมปัญหาเหล่านี้ใช้เวลาเกินกว่า 2 ปีจึงจะมีความเข้าใจได้	-ยังไม่มีมีการจัดระบบการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอย่างจริงจัง -เมื่อเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาได้อย่างอิสระเริ่มมีขยะมากขึ้นตามแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็น/ สถานที่	กรุงชิง	บ้านวังสูง	บ้านถ้ำผิง
ชายที่ให้ทุน -ชาวบ้านในพื้นที่ยังมีความเข้าใจต่อเรื่องการท่องเที่ยวเล็กน้อย -ยังไม่มีการจัดการที่เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อย ดำเนินการเป็นเพียงกลุ่มผู้สนใจเท่านั้น ประกอบอาชีพด้านนี้โดยตรง	-เมื่อเริ่มมีคนภายนอกเข้ามาเที่ยวหน้าตก ทำให้มีปัญหาเรื่องขยะมาก น้ำในคลองสกปรกในบางฤดูสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านที่ใช้น้ำด้านล่างคนเข้ามาเที่ยวมาก ยกพวกตีกันวัยรุ่นใช้บริเวณหน้าตกเป็นแหล่งมั่วสุมเสพยาเสพติด, วัฒนธรรมที่ไม่ดีไม่งามจากภายนอกเข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว -ยังมีชาวบ้านบางส่วนลักลอบกางป่าเพื่อครอบครองการลักลอบล่าสัตว์ป่าลักกล้วยไม้ป่า -มีนายทุนพยายามเข้ามาให้ชาวบ้านทำบั้งกะโละ ที่พี่รับนักท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเริ่มเห็นแต่ตัว การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์ป่าของชุมชนน้อยลง -มีนักวิชาการเข้ามาจากหลายส่วน แล้วเข้ามาทำตัวเป็นอาจารย์สั่งสอนเรื่องต่างๆ ซึ่งสร้างความสับสนให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้านโดยเฉพาะในคณะกรรมการของชมรม -มีที่ดินของนักการเมืองระดับชาติอยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่ชมรมฯ ดูแลอยู่		

ประเด็น/ สถานที่	กลุ่ม	บ้านวังดุง	บ้านถ้ำผึ้ง
7. วิธีการ/แนวทางการแก้ไขปัญหากลุ่มชุมชน	-ยังไม่ชัดเจน	-ออกกฎระเบียบให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามในเรื่องของการจัดระเบียบ -ใช้วิธีการเก็บค่าธรรมเนียมสูงๆ เพื่อเป็นการรณรงค์ท่องเที่ยว เพื่อเลือกเฉพาะนักท่องเที่ยวที่คุณภาพเท่านั้น	-อยู่ระหว่างการหาแนวทางที่จะจัดการให้เหมาะสม
8. มีกลุ่มทุนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร	-มีทุนภายนอกเข้ามาสร้างรีสอร์ทเปิดดำเนินการแล้ว ลักษณะกิจกรรมที่จัดสอดคล้องกับสิ่งที่มียอยู่แล้วในชุมชน -กำลังมีการสร้างรีสอร์ทจากนายทุนภายนอกอีก -มีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดินของชาวบ้านในชุมชนบ้างแล้ว	-มีนายทุนเข้ามาให้นักท่องเที่ยวเช่าบ้านสร้างบังกะโล ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน แต่ ยังไม่มีใครทำ -พื้นที่ใกล้เคียงกับที่ทำการกลุ่มอนุรักษ์ เป็น ที่ดินของนายทุนภายนอกแล้ว แต่ยังไม่มีการดำเนินการอะไร	-ยังไม่มีใครเคลื่อนไหวจากภายนอก
9. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	-องค์การบริหารส่วนตำบล -ทท. -สว. -สื่อมวลชน	-สื่อมวลชนเข้าไปทำเรื่องรำนานในเผยแพร่ต่อสาธารณชน -เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ยอมให้ชาวบ้านจัดการพื้นที่ด้วยตัวเอง -เจ้าหน้าที่ อส. ตำรวจ ที่เข้ามาช่วยเหลือ การปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า - อบต. ให้ความสำคัญตั้งแต่เริ่ม	-ทท. -ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอ, จังหวัด

ประเด็น/ สถานที่	กรณี	บ้านวังสูง	บ้านถ้ำผิง
10. จุดแข็ง	-ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย -เป็นที่รู้จักของภายนอกอย่างกว้างขวาง -มีหน่วยงานหลายส่วนเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ	-ชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งเป็นองค์กร มีกฎระเบียบชัดเจน -เป้าหมายของการทำงานของชมรมมีความชัดเจน -องค์กรมีระบบการบริหารจัดการที่ใช้เหตุผลข้อสรุปในที่ประชุมหลักในการบริหาร -ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย(มีจุดขายมาก) และยังมีรายได้เปรียบในเรื่องของการจำหน่าย -ทางเข้าออกแหล่งท่องเที่ยวได้ทำให้สามารถควบคุมได้ง่าย -องค์กรชุมชนมีความตื่นตัวในการเตรียมความพร้อม -รับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา	-มีหน่วยงานให้การสนับสนุนหลายหน่วยงาน -ทีมงานเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสนใจศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมให้ชุมชน
11. จุดอ่อน	-ชุมชนไม่ได้เตรียมความพร้อมรับการท่องเที่ยวก่อน -การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนยังมีน้อย -นายทุนนอกพื้นที่เข้าไปมากแล้ว	-วัฒนธรรมจากภายนอกเริ่มเข้าไปในชุมชนทำให้การรวมตัวทำกิจกรรมของชาวบ้านลดน้อยลง -พื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติอาจจะเกิดปัญหาได้ในอนาคต	-การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่มากนัก -ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวอยู่อย่างกระจายยากต่อการจัดการดูแลรักษา

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อนจากการศึกษาดูงาน

บทสรุปจากการดูงานของทีมวิจัยฯ เปรียบเทียบกับทรัพยากรของชุมชนนางย่อน

จากการเดินทางไปดูงานของทั้งสามแห่ง ซึ่งจากเดิมตั้งใจจะไปศึกษาเพียงสองแห่งแต่เนื่องจากมีเวลาเหลือ และบ้านถ้ำผิงก็เป็นทางผ่านและก็ได้รู้จักกันแล้วในการสัมมนาของ สกว.ภาค ครั้งก่อนนี้ ทีมวิจัยจึงได้ถือโอกาสดูงานไปด้วยและแวะพักหาที่พักผ่อนร่วมกันด้วย ขณะเดียวกันก็ได้ศึกษาถึงประเด็นความเป็นมาต่างๆ ของบ้านถ้ำผิงตามที่เตรียมการไว้ หลังจากกลับจากดูงานแล้วทีมงานวิจัยพร้อมกับพี่เลี้ยงและผู้สนใจที่ไปดูงานด้วยกันสรุปร่วมกันว่า ในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวคลองนางย่อนมีจุดแข็งและจุดอ่อน เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่ไปดูงานอื่นคือ

จุดอ่อนและจุดแข็งของนางย่อน

สำหรับจุดแข็งนั้น แหล่งท่องเที่ยวของคลองนางย่อนมีความหลากหลายทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ จุดที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มีตั้งแต่น้ำตกจำนวนมาก วังน้ำ อ่างเก็บน้ำ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งยังค่อนข้างที่จะบริสุทธิ์ อยู่ในสภาพเดิมยังไม่ได้มีการบุกเบิกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเหมือนที่อื่นแต่อย่างไร และในส่วนของสวนผลไม้ของชาวบ้านในชุมชนก็ประกอบไปด้วยผลไม้ นานาชนิด เส้นทางในการเดินทางพร้อมอีกทั้งยังสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางสำหรับปั่นจักรยานชมชุมชนได้ด้วย ธรรมชาติของป่าชายเลน ดอนหอยหวานก็เป็นจุดเด่นเฉพาะพื้นที่ด้านวิถีชีวิต อาหารท้องถิ่น ในส่วนของทางด้านศิลปวัฒนธรรม นางย่อนก็มีบุคคลากรในพื้นที่ที่มีความรอบรู้เรื่องราวต่างๆในอดีต สามารถบอกเล่าให้กับผู้มาเยี่ยมชมได้อย่างรู้จริงและถึงความรู้สึก ขณะเดียวกันยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่น่าสนใจในบริเวณใกล้เคียงที่รอการบุกเบิกอีกเช่น ป่าทุ่งชาลี เขาคลอง เป็นต้น และประการสำคัญ เรื่องการท่องเที่ยวของนางย่อนยังไม่มีองค์กรอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องมากนัก จึงทำให้มีเวลาสำหรับให้ชุมชนเตรียมการรองรับล่วงหน้า

ส่วนจุดอ่อนที่ทีมวิจัยพบและคิดว่าเป็นประเด็นที่จะต้องคิดหาทางแก้ไขในการทำงานต่อไปก็คือ

1. ชาวบ้านในชุมชนนางย่อนตั้งแต่ผู้นำท้องถิ่นจนถึงชาวบ้านทั่วไปยังไม่ให้ความสนใจในการที่จะหาแนวทางการพัฒนาเรื่องนี้มากนัก
2. ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวของท้องถิ่นเอง ยังไม่รับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอื่นๆ นอกจากเกาะสุรินทร์ซึ่งเป็นจุดขายติดตลาดไปแล้ว ขณะเดียวกันก็มองเรื่องแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ของชุมชนไปในแนวทางด้านธุรกิจอย่างเดียว ไม่ได้คิดถึงเรื่องจะจัดการอย่างไรให้เหมาะสมอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3. ประการสำคัญที่ดินบริเวณที่เป็นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้อยู่ในมือชาวบ้านแล้ว มีคนนอกเข้าไปกว้านซื้อแล้วเป็นจำนวนมาก

ประสบการณ์ที่ควรจะเป็นบทเรียนสำหรับชุมชนนางย่อน

1. ไม่ควรให้องค์กรภายนอกเข้ามาผลักดัน หรือนำทรัพยากรด้านแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไปเผยแพร่ก่อนที่ชุมชนจะมีการเตรียมความพร้อมรองรับกับสิ่งที่จะเกิดตามมา

2. ต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านในชุมชนให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรของตัวเอง เพื่อให้ทุกส่วนของสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรด้วยกันให้มากที่สุด

3. ชุมชนต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอ พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างทันการ พร้อมกันนั้นต้องร่วมกันคิด วิเคราะห์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้ได้เพื่อเตรียมการป้องกันปัญหาล่วงหน้า

4. ควรจะประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. อุทยานฯ ให้ครบถ้วนเพื่อการทำงานจะได้สะดวกในอนาคต

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อนที่จะนำไปทดลองปฏิบัติในช่วงต่อไป

ความยากลำบากที่สุดของทีมวิจัย โครงการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมยั่งยืนของชุมชนบ้านนางย่อน ก็เห็นจะเป็นเรื่องที่จะหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนได้อย่างไร ความยากลำบากดังกล่าวมิได้อยู่ที่เรื่องว่า จะตั้งกลุ่ม จะหากิจกรรม หรือการจัดการอย่างไร แต่อยู่ที่ว่าจะเป็นการจัดการที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อชุมชนได้อย่างไรต่างหาก ถึงกระนั้นจากผลการศึกษาที่ทำมาตั้งแต่ต้นรวมไปถึง ประสบการณ์จากการเดินทางไปดูงานและศึกษา ประสบการณ์ของเพื่อน รวมทั้งมาทบทวนบ้านตนเองแล้วโดยใช้เวทีสุดท้ายของการทำงานเป็นการห . แนวทางการจัดการท่องเที่ยวในช่วงต่อไป ทีมวิจัยสรุปว่าแนวทางที่ควรจะเป็นไปได้มากที่สุดสำหรับเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อน ควรจะเป็นไปตามขั้นตอนสามประการคือ เน้น ประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ กล่าวในรายละเอียดคือ

การประชาสัมพันธ์ ในที่นี้หมายถึงการทำความเข้าใจในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับทุกๆ กลุ่มที่เป็นสมาชิกของชุมชนโดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน รวมทั้งวิธีการที่จะนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ เช่น กลุ่มเยาวชนในโรงเรียนก็จะใช้วิธีการประสานงานกับโรงเรียนแล้วเข้าไปใช้สื่อต่างๆ ทำความเข้าใจ กลุ่มชาวบ้านก็ใช้วิธีการเข้าไปประชุมร่วมในที่ประชุมประจำเดือนของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มคนทั่วไปก็จะใช้วิธีการทำเอกสารเช่นแผ่นพับง่ายๆ เพื่อให้อธิบายให้ความเข้าใจเป็นต้น ขณะเดียวกันก็จะมีการประเมินผลไปด้วยหลังจากที่ทำงานไปแล้ว

การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลังจากประชาสัมพันธ์แล้วก็จะเริ่มเห็นกลุ่มคนที่สนใจ กลุ่มคนเหล่านั้นคือเป้าหมายในการรวมเข้ามาเพื่อจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจร่วมกัน จนเป็นการจัดตั้งกลุ่มไปในที่สุดซึ่งก็จะเห็นสมาชิกที่ชัดเจน ว่าแต่ละคนเป็นใคร มาจากไหนมีความสนใจ และความถนัดเรื่องใดเป็นพิเศษ รวมทั้งเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มที่จะตามมาก็จะเชิญผู้รู้ต่างๆ มาอบรมให้กับสมาชิก พร้อมกันนั้นก็เปิดรับผู้สนใจเข้าเป็นสมาชิกด้วย

กิจกรรมที่จะทำในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ซึ่งก็จะเกิดมาจากการประชุมปรึกษาหารือกันในกลุ่มสมาชิกที่รวมตัวกัน รวมไปถึงเรื่องของการแบ่งงานกันทำตามความสามารถ ความถนัดของสมาชิกแต่ละคน กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นหลักๆ ก็น่าจะมาจากศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ในท้องถิ่นที่ทีมวิจัยได้ทำการสำรวจเบื้องต้นไว้แล้ว เช่น การเที่ยวน้ำตก การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การเที่ยวชมสวนผลไม้ การล่องคลองนางยอนชมดอนหอยหลวง

โปรแกรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านนางยอน

1 วัน (ไป-กลับ)

กิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ(ผ่านน้ำตก)

2 วัน 1 คืน

วันที่ 1 เที่ยวสวนเกษตรสมรมและล่องคลองนางยอนชมดอนหอยหลวง

วันที่ 2 กิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ(ผ่านน้ำตก)

รูปแบบการต้อนรับขึ้นอยู่สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวจะเป็นคนต้อนรับให้เหมาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวและสถานการณ์ในขณะนั้น ส่วนการเข้าพักของนักท่องเที่ยวก็จะมีการสร้าง軒าไว้รองรับนักท่องเที่ยวบ้างแล้ว การเดินทางมีรถบริการของกลุ่มไว้คอยบริการ อาหารการกินทางกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็จะผลัดเปลี่ยนกันทำอาหารพื้นเมืองและพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยว

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย/ข้อเสนอแนะ

บทส่งท้าย ระหว่างทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในบทส่งท้ายนี้จะกล่าวถึงเรื่องการทำงานที่ผ่านมา บทเรียนหรือประสบการณ์ของทีมวิจัยที่ได้รับจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามโครงการนี้ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ ซึ่งบางส่วนก็ได้กล่าวไปแล้ว ในรายงานที่เขียนมาเบื้องต้น คือ การศึกษาประวัติความเป็นมาทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ รับรู้ เกี่ยวกับบ้านของตนเอง การสำรวจทรัพยากรที่จะนำไปสู่การจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต โดยชุมชน ได้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับหนึ่ง เพราะโดยพื้นฐานคนในชุมชนนางยอน เป็นชุมชนที่ไม่ค่อยจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเท่าใด ไม่ค่อยให้ความสนใจกับสิ่งใด ๆ นอกจากจะมีการนำหรือทำประสบความสำเร็จแล้ว จึงจะทำตาม เห็นได้ชัดอย่างการทำบริษัททัวร์ ซึ่งแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเยอะ บริษัททัวร์ก็เพิ่มขึ้นทุกปี แต่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ยังไม่เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนเลย ทำให้ชุมชนไม่มีการตื่นตัว ดังนั้นกระบวนการวิจัยที่นำมาใช้ในชุมชนจะต้องเน้นความเข้มข้นหรือปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา

ปัญหา/อุปสรรคการทำงานที่เป็นข้อจำกัดของนักวิจัยเอง อันได้แก่

- ▶▶ ทีมวิจัยแต่ละคนขาดความมั่นใจในตัวเองต่อเรื่องการทำงานวิจัย
- ▶▶ เวลาของแต่ละคนในการทำงานเพราะแต่ละคนมีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ซึ่งบางช่วงนั้นไม่สามารถหาเวลา หรือปล่อยงานในสวนมาได้จริงๆ (เนื่องจากปลูกพืชล้มลุกอายุสั้นที่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด)
- ▶▶ ทีมวิจัยยังขาดทิศทางในการทำงานเพราะงานลักษณะนี้ในพื้นที่เขตอำเภอคุระบุรีไม่เคยมีมาก่อน เราจึงไม่รู้ว่าจะยึดหลักอะไร และจะอย่างไรจึงจะถูกต้องและเหมาะสมที่สุด
- ▶▶ แต่ละคนไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการทำงานวิจัย หรือการบันทึกข้อมูลมาก่อนทำให้บางครั้งเมื่อไปสัมภาษณ์หรือตั้งเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนในชุมชนมาแล้วก็บันทึกข้อมูลไม่รอบด้าน ไม่ครบถ้วน ต้องไปตามเก็บประเด็นที่หลังอีก

บทเรียนที่ได้ระหว่างการพัฒนาโครงการ

- ▶▶ ระหว่างการพัฒนาโครงการ ทีมวิจัยได้ประสบการณ์ในเรื่องของการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับบุคคลต่างๆ ในชุมชนเพื่อหาประเด็นที่สนใจร่วมกัน(การหาโจทย์วิจัย)
- ▶▶ ได้รู้จักกระบวนการการทำงานเป็นทีม เพราะต้องมานั่งคุยกันบ่อยมากในเรื่องต่างๆ รวมไปถึงการวางแผนการเขียนโครงการ
- ▶▶ ได้รู้จักกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนี้ในการทำงานกับชาวบ้าน รวมไปถึงได้เรียนรู้เรื่องการเขียนโครงการด้วยตัวเองตามแนวทางที่ทีมเพื่อนร่วมงานถนัดไม่ใช่เป็นโครงการของอำเภอหรือหมู่บ้านที่มีคำสั่งมาแล้วให้เราไปร่วมฟังเพียง

อย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการเริ่มคิดร่วมกันตั้งแต่เริ่มกระบวนการ โดยมีพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาแนะนำ

▶▶ ได้รู้จักกับเพื่อนทีมวิจัยอื่นๆ ที่ทำงานคล้ายๆ กัน อีกทั้งยังได้เรียนรู้โจทย์หรือประเด็นที่เพื่อนเหล่านั้นสนใจและจะทำการศึกษากันด้วย ในเวทีที่พี่เลี้ยง(node) จัดขึ้นให้กับทีมชุมชนที่เสนอโครงการทั้งในระดับพื้นที่จังหวัดเดียวกันและต่างพื้นที่ด้วย

บทเรียนที่ได้ระหว่างการทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

▶▶ รู้จักการแบ่งงานกันทำเพื่อให้ได้งานออกมาทันเวลา เช่น เรื่องของการประสานงานกับคนในชุมชน ใคร(ในทีมวิจัย)รู้จักกับใครที่ไหนก็ไปพูดคุยทำความเข้าใจกับกลุ่มคนที่ตัวเองรู้จัก หรือการช่วยกันหาข้อมูลว่ามีผู้อาวุโสที่ไหนจะเป็นคนให้ข้อมูลได้บ้างก็แบ่งกันไปหา หรือเรื่องของการหาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ว่าจะต้องไปหาที่ไหน อย่างไรจะหาข้อมูลอะไรบ้าง ซึ่งปกติแล้วทีมวิจัยแต่ละคนแทบจะไม่เคยคิดถึงเรื่องเหล่านี้ด้วยซ้ำไป

▶▶ ได้เรียนรู้เรื่องการประสานงานกับคนหรือหน่วยงานในท้องถิ่นอื่นๆ เช่น โรงเรียน อบต. ซึ่งบางแห่งก็ให้ความร่วมมือดี บางแห่งบางหน่วยงานก็ยังยึดติดกับระบบมาก เช่นจะเชิญประชุม หรือเชิญไปดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ก็ต้องทำหนังสือไปให้ ทำให้บางครั้งทีมวิจัยก็ลดขั้นตอน ความยุ่งยากตรงนั้นโดยปล่อยข้ามไป

▶▶ ได้เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นระบบมากขึ้น เพราะจะทำอะไรแต่ละกิจกรรมทั้งที่ทีมวิจัยต้องมานั่งคุย นั่งวางแผนงานร่วมกัน และเมื่อทำงานเสร็จแล้วก็ต้องมานั่งสรุปงานกันว่ากิจกรรมที่ทำต่างๆ นั้นได้ผลตามที่ตั้งไว้หรือไม่

▶▶ ได้เรียนรู้ประสบการณ์ด้านอื่นๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้กับชุมชนได้ เช่น ในการไปดูงาน(บ้านวังลุง)ก็ได้ไปเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชาวบ้านเองที่ต่อสู้กันด้วยชุมชนโดยที่ทุกคนในชุมชนร่วมมือกันอย่างจริงจังเข้มแข็ง

▶▶ ได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการโครงการ ทั้งเรื่องคน กิจกรรม เรื่องเวลา และที่สำคัญรู้จักการบริหารจัดการงบประมาณที่ต้องมีระบบการเบิกจ่ายที่ชัดเจนสามารถตรวจสอบได้ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาประการหนึ่งของทีมงานเพราะไม่เคยชินกับการบริหารเช่นนี้มาก่อน รวมไปถึงการทำบัญชีทั้งโครงการที่ต้องมานั่งทำกันเองทั้งหมดตั้งแต่เริ่มจนจบโครงการ

บทเรียนที่ได้จากการทำงานกับชุมชน

▶▶ ชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจในสิ่งที่ทีมวิจัยตั้งใจทำ ส่วนใหญ่คิดว่าทีมวิจัยต้องการจะทำเรื่อง

การท่องเที่ยว ทำบริษัททัวร์เอง ให้ความร่วมมือยังไม่มากเท่าที่ควร

▶▶ ทีมวิจัยได้เห็นว่ามีเมื่อได้ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ของชุมชน ทำให้คนในชุมชนบ้านนาง

ย้อนหันมาสนใจประวัติศาสตร์ของบ้านตัวเองมากขึ้นเห็นได้จากการพูดคุยเรื่องนี้กันมากขึ้น ในหมู่ชาวบ้านกันเอง หรือแม้แต่อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมของอำเภอก็ยังให้ความสนใจมาติดต่อขอข้อมูลที่ทีมวิจัยทำขึ้นเพื่อจะนำไปสอนเด็กเป็นหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

▶▶ ชุมชนส่วนหนึ่งมีทัศนคติต่อการรวมกลุ่มในแง่ลบเพราะที่ผ่านมาการดำเนินการลักษณะของกลุ่มในชุมชนนี้ไม่ประสบความสำเร็จ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมักจะตกอยู่กับผู้ก่อตั้งหรือผู้ที่เป็นผู้นำแต่เพียงผู้เดียว จึงเป็นการยากที่ทีมวิจัยจะทำการจัดตั้งกลุ่มหรือการทำงานในรูปแบบของการใช้คำว่าชุมชนมาเป็นผู้ทำงาน

▶▶ คนในชุมชนหลายส่วนหันมาให้ความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น แม้ว่าจะยังเข้าใจไม่ถูกต้องนักก็ตามแต่ก็เป็นมิติใหม่อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. การสร้างทีมวิจัยทุกคนต้องมีเป้าหมายร่วมกันที่จะดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
2. การทำงานในชุมชนต้องศึกษาชุมชนให้พร้อมก่อน
3. กระบวนการที่ใช้ในการวิจัย เช่น การจัดเวทีในพื้นที่คนเข้าร่วมน้อยเพราะไม่มีเวลา จึงใช้เวทีหมู่บ้านและร้านน้ำชาเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยน
4. พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานควรหนุนเสริมและติดตามโครงการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประสานองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในความร่วมมือ

ภาคผนวก

ประวัติทีมวิจัย / ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นายสมมารณ สมจิตต์ หัวหน้าโครงการ

เกิดวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 หมายเลขบัตรประชาชน 3820600015065

วุฒิการศึกษา :ปริญญาตรี สาขาส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์ มสธ.

ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและประเมินโครงการ สถาบันราชภัฏภูเก็ต

ประสบการณ์ :บัณฑิตอาสากรมประชาสัมพันธ์ ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา

บัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งรัก ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา

รองประธานชุมชนแม่นางขาว

เกษตรกร

สถานที่ติดต่อ 306 หมู่ 2 ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา โทรศัพท์ 0-7649-1220

2. นายวัชร มินวล ทีมวิจัย

เกิดวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2508 หมายเลขบัตรประชาชน 3820600039355

วุฒิการศึกษา การอบรมหลักสูตรระยะสั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนกระบือพิทยาคม

ประกาศนียบัตรหลักสูตรอบรมводเท้าเพื่อสุขภาพ ของสถาบันแพทย์แผนไทย

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ประกาศนียบัตร อาหารและขนม ก.ศ.น. อำเภอเมืองภูเก็ต

ประกาศนียบัตร ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

อำเภอเมือง ภูเก็ต

ประกาศนียบัตร การขยายพันธุ์พืช จากโรงเรียนเกษตรทางอากาศ กรมส่งเสริม

การเกษตร

ประสบการณ์การทำงาน

ผู้ช่วยวิทยากร นวดแผนไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพวัดสามัคคีธรรม อ.กระบือ

จ.พังงา พ.ศ.2545

รองหัวหน้ากลุ่มทำสวนสมุนไพร กลุ่มชุมชนบ้านแสงทอง นางยอน พ.ศ.2545

ปัจจุบัน

- กรรมการสภาวัฒนธรรม อ.กระบือ จ.พังงา
- กรรมการชมรมแพทย์แผนไทย จ.ภูเก็ต
- สมาชิกสมาคมแพทย์แผนไทยแห่งประเทศไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
- ประกอบอาชีพ เกษตรกร, นวดแผนไทย ,รับจ้างก่อสร้าง ช่างปูน ช่างไม้

สถานที่ติดต่อ 298 หมู่ 3 ถ.เพชรเกษม ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา

3. นายเกรียงไกร ชูทิพย์ ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2504 หมายเลขบัตรประชาชน 3770400050607

วุฒิการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราษฎร์ประสงค์ อ.บางสะพานใหญ่ จ.ประจวบคีรีขันธ์

ประสบการณ์ รองประธานกรรมการหมู่บ้าน

อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน

เกษตรกร ความชำนาญด้านสวนผลไม้

ศึกษาเส้นทางเดินป่า และเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชน

ผู้รู้การทำเหมืองแร่บนภูเขา

ท่องเที่ยวชุมชน

ปัจจุบัน รองประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ

เกษตรกรดีเด่น ธกส. ปี 2546

สถานที่ติดต่อ 28/2 หมู่ 7 ต.คุระ อ.คุระบุรี จ.พังงา โทรศัพท์ 0-1082-6786

4. นายอุทัย คุ่มพร้อม ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2499 หมายเลขบัตรประชาชน 3820600053315

วุฒิการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนคุระบุรี

ประสบการณ์ ประธานกลุ่มยุวเกษตรกร อำเภอคุระบุรี

ประธานผู้สื่อข่าวสารานุกรมอำเภอคุระบุรี

ผู้สื่อข่าวพานิช อำเภอคุระบุรี

ความชำนาญสวนผลไม้ ศึกษาเส้นทางเดินป่า และเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชน

ด้านการตลาดผลไม้ ท่องเที่ยวชุมชน

ปัจจุบัน เภรณญิกกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางคุระ

เลขาฯ กลุ่มผู้ใช้น้ำคลองบางชอย

กรรมการกองทุนหมู่บ้าน

สถานที่ติดต่อ 9/2 หมู่ 7 ต.คุระ อ.คุระบุรี จ.พังงา โทรศัพท์ 0-6014-4326

เอกสารอ้างอิง

- เอกสารสรุปงานสัมมนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนภาคใต้ 15-16 สิงหาคม 2545
- เอกสารสรุปจากรายงานการประชุม "สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวของบ้านนางย่อน" วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2546 ณ ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดพังงา
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ " เล่ม 3 . จัป สุติธมโม .
- ตำนานเล่าเรื่องเมืองกระบี่" น.42
- ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร " เล่ม 3 กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- สุนัย ราชภัณฑารักษ์. ภูเก็ต, พ.ศ.2518 , "เมืองดักโกละ" หน้า 39-74